

דוח מדעי סופי

לגדול בעוני, לגדול בשפע: השלכות ארוכות טווח של מצב כלכלי בילדות על סיכויי

החיים בבגרות

פרופ' עליזה צ' לוי - אוניברסיטת חיפה

פרופ' חיה שטייר - אוניברסיטת תל אביב

מאי 2024

מחקר זה מומן על ידי קרן מחקרים של המוסד לביטוח לאומי (מס' הסכם 18331)

תודות: אנחנו מודות לנועה אשוש, יבגני סוברוב, גפן בן דוד, קרן טל סמיונוב, מעיין לוינגר, ושיר קולר על העזרה במחקר.

ממצאי המחקר הוצגו בכנסים אקדמיים בישראל (הכנס השנתי של האגודה הסוציולוגית הישראלית, תל אביב תשפ"ג, הכנס השנתי של ESPANET ישראל, חיפה תשפ"ג) ובכנסים אקדמיים בינלאומיים (כנס האביב של RC28, קבוצת מחקר לריבוד ואי שוויון, פריז 2023, הכנס השנתי של האגודה הסוציולוגית האמריקאית ASA, פילדלפיה 2023, הכנס השנתי של האגודה האמריקאית למחקרי אוכלוסייה PAA, קולומבוס אוהיו 2024).

לגדול בעוני, לגדול בשפע: השלכות ארוכות טווח של מצב כלכלי בילדות על סיכויי

החיים בבגרות

תקציר

מחקר זה ממשיך מסורת מחקרים המתחקים אחרי השלכות המצב הכלכלי בילדות על ההישגים בבגרות, אולם שלא כמו מחקרים אחרים הוא מתמקד לא רק בעוני בילדות אלא גם ברווחה כלכלית בילדות, שתיקרא להלן "שפע". שתי קבוצות הקיצון הללו, עוני ושפע, מושוות למעמד הביניים. בכך המחקר הנוכחי מחדש ותורם לידע בנושא העברה בינדורית של מעמד סוציו-כלכלי.

עבודה זו מבחינה בין השלכות בטווח הקצר – אירועים הקשורים במעבר לבגרות, כמו רכישת השכלה אקדמית וכניסה לחיי משפחה – ובין מאפיינים של המצב הכלכלי בטווח הארוך, כלומר עוני ושפע בבגרות והשתלבות בחיי העבודה וחוקרת את הקשר בין חשיפה לעוני ושפע בילדות על סיכויי חיים בבגרות. עבודה זו גם שואלת כיצד רכישת השכלה גבוהה וכניסה מוקדמת לנישואין מתווכות את השפעת העוני והשפע בילדות על ההישגים ארוכי הטווח בבגרות.

המחקר מבוסס על מדגמים מזווגים של מפקדי אוכלוסין ועל נתונים אדמיניסטרטיביים מרשומות מס ההכנסה לשנים 1983–1988. העבודה נעשתה בחדר מחקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) בחיפה. ובתל אביב. הניתוחים נערכו בתוכנת STATA 15.

אוכלוסיית המחקר היא ילדים בני 0–17 שנדגמו בבית הוריהם במפקד 1983 ונדגמו כבוגרים במפקד 2008. המדגם כלל 21,100 נחקרים יהודים ו-5,060 נחקרים ערבים. מאחר שהמדגם בנוי מנתוני 1983, הוא אינו כולל עולים שהגיעו אחרי שנה זו. כל הניתוחים נערכו בנפרד לפי לאום ומגדר.

ממצאי המחקר מלמדים כי עוני ושפע בילדות משועתקים גם בבגרות, כך שילדים שנחשפו תקופה ארוכה יותר לעוני צפויים יותר מאחרים להיות עניים בבגרותם וצפויים פחות להגיע למצב של רווחה כלכלית. ממצא זה עקבי בכל הקבוצות שנבדקו, גם בקרב גברים ונשים וגם בקרב ערבים ויהודים. השפעת החשיפה לשפע בילדות על עוני ושפע בבגרות מורכבת יותר – בקרב היהודים, מי שנחשף לרווחה כלכלית תקופה ארוכה יותר צפוי יותר לחיות ברווחה ופחות לחיות בעוני בבגרותו; אולם המצב שונה בקרב הערבים, שם שפע בילדות מבטיח שפע בבגרות רק לגברים ואינו מגן מפני עוני, ואילו אצל הנשים אין לו כלל השפעה על עוני ועל שפע בבגרות מעבר להשפעות על רכישת השכלה גבוהה ועל נישואין בגיל צעיר.

חלק מההשפעה של מצב כלכלי בילדות עובר דרך רכישת השכלה גבוהה, שמצידה משפיעה על המצב הכלכלי בשלב מאוחר יותר של החיים. כניסה מוקדמת לחיי משפחה משפיעה על סיכויי החיים בבגרות אף שמרבית ההשפעה של עוני ושפע בילדות אינה עוברת דרך גיל הנישואין. מצאנו כי חשיפה ממושכת יותר לעוני מעלה את הנטייה של נשים יהודיות ושל גברים ערבים להינשא בגיל צעיר וכי חשיפה לרווחה כלכלית בילדות מקטינה את הנטייה להינשא בגיל צעיר בקרב יהודים בלבד (גברים ונשים).

הממצאים מצביעים על החשיבות שברכישת השכלה ובעיתוי הנישואין – משתנים שקשורים זה לזה ושניהם כאחד משפיעים על סיכויי החיים בבגרות, בעיקר בקרב נשים.

לגדול בעוני, לגדול בשפע: השלכות ארוכות טווח של מצב כלכלי בילדות על סיכויי

החיים בבגרות

מחקרים רבים מדגישים את ההשלכות ארוכות הטווח של מעמד כלכלי בילדות על סיכויי החיים של ילדים בהתבגרותם (Lareau, 2000, 2011; Stier & Tienda, 2001). בעיקר מודגשים הסיכויים הגבוהים של ילדים שגדלו בעוני לחיות בעוני כבוגרים, והקשיים שלהם להשתלב בשוק העבודה. מחקר זה ממשיך מסורת מחקרים המתחקים אחרי השלכות המצב הכלכלי בילדות על ההישגים בבגרות, אולם שלא כמו מחקרים אחרים הוא מתמקד לא רק בעוני בילדות אלא גם ברווחה כלכלית בילדות, שתיקרא להלן "שפע"¹. שתי קבוצות הקיצון הללו, עוני ושפע, משוות למעמד הביניים. בכך המחקר הנוכחי מחדש ותורם לידע בנושא העברה בינדורית של מעמד סוציו-כלכלי.

חוקרי עוני ניסו להבין את המנגנונים המוליכים להעברה בינדורית של עוני. חלקם מצביעים על השפעות ישירות הקשורות באי-ביטחון כלכלי ובחוסר היכולת של הורים להעביר לילדיהם משאבים כגון הון כלכלי והון חברתי בשלבי החיים השונים. חוקרים אחרים מתייחסים להשפעות העקיפות, המתווכות על ידי גורמים שונים, בשלבים שונים של מהלך החיים: לדוגמה, להכנסה נמוכה במהלך הילדות יש השפעה ישירה על הישגים השכלתיים כי היא מגבילה את יכולת ההורים לספק לילדיהם את כל צורכיהם הן בתחום החינוך הן בתחומי החברה והבריאות (Duncan & Brooks-Gunn, 1997; Duncan et al., 2010; Nievar & Luster, 2006). להכנסה נמוכה בילדות יש השפעה עקיפה על מצב כלכלי בבגרות באמצעות השפעתה על השכלה, מאחר שההשכלה משפיעה על ההשתתפות בכוח העבודה ועל יכולת ההשתכרות והמצב הכלכלי בבגרות. כמו כן, החיים בעוני מלווים בלחצים כלכליים ובמתח רב המשפיעים על יחסי הורים וילדים ועל היחסים בין בני הזוג; מחקרים מראים שמתח ומצוקה גוררים בעקבותיהם פרקטיקות הוריות נוקשות, והאווירה בבית יכולה להשפיע על הישגי הילדים בבית הספר ודרכם גם על סיכויי החיים של הילדים בבגרותם (Conger et al., 1992; Conger et al., 1997).

מעבר למצב הכלכלי כשלעצמו, גם מאפיינים מסוימים של ההורים ושל משק הבית קשורים למצב הכלכלי של ההורים ולסיכויי החיים של ילדיהם. אחד המשתנים המנבאים מצב כלכלי בילדות וסיכויי חיים הוא רמת ההשכלה של ההורים: השכלת ההורים קשורה עם עוני וכן עם הישגים השכלתיים של ילדים (Halpern-Felscher et al., 1997; McLanahan, 2004, 2009; Peters & Mullis, 1997). גם הוא קשור למצב כלכלי בילדות. מחקרים רבים מראים שקיימים הבדלים משמעותיים בין המצב הכלכלי במשקי בית בראשות זוג ובין זה במשקי בית בראשות הורה יחידני (ראו למשל, Lareau, 2000; McLanahan, 2009). מחקרים אלו מדגישים את הפגיעות הכלכלית של משקי בית בראשות הורה יחיד ואת הקושי שלהם להעניק לילדים הזדמנויות השכלתיות, כלכליות וחברתיות דומות לאלה שעומדות בפני ילדים במשקי בית בראשות זוג. עם זאת, ההשפעה של מבנה משק הבית על סיכויי חיים תלויה בהקשרים חברתיים ומוסדיים. כך למשל, בישראל נמצא שמשפחות בראשות זוג ובהן מספר רב של ילדים (בעיקר בקרב האוכלוסייה החרדית והערבית) הן בסיכון גבוה יותר לעוני מאשר משפחות בראשות אישה (Flug & Kasir-Kaliner, 2003; Lewin & Stier, 2002). מדיניות חברתית שתומכת במשפחות יחידניות או בילדים חסרי אמצעים יכולה גם היא למתן את השפעת מבנה משק הבית בילדות על סיכויי החיים בבגרות.

¹ אנחנו משתמשות במושג שפע במובן של affluence. כוונתנו היא להכנסה גבוהה, ולא לצבירת נכסים ורכוש.

עבודה זו מתמקדת בהשלכות המצב הכלכלי בילדות על הישגים בבגרות ומבחינה בין השלכות בטווח הקצר – אירועים הקשורים במעבר לבגרות, כמו רכישת השכלה אקדמית וכניסה לחיי משפחה – ובין מאפיינים של המצב הכלכלי בטווח הארוך, כלומר עוני ושפע בבגרות והשתלבות בחיי העבודה.

השפעות קצרות טווח של מצב כלכלי בילדות: רכישת השכלה אקדמית ועיתוי נישואין

אירועים המתרחשים במהלך החיים ועיתויים משפיעים גם הם על סיכויי החיים. כך למשל, העיתוי של סיום לימודים והקמת משפחה מעצבים את מבנה ההזדמנויות הזמינות לצעירים ואת הישגיהם בשוק העבודה. עם העלייה בהשכלה בעולם המערבי חלה גם דחייה של עיתוי הכניסה לחיים בוגרים, ובעיקר של גיל הקמת משפחה והכניסה לשוק העבודה (Aquilino, 2006; Arnett, 2006; Furstenberg et al., 2004). למעשה, יש הרואים בדחייה זו של כניסה לבגרות צעד הכרחי לביסוס כלכלי ולהישגים משמעותיים בשוק העבודה, הן לגברים הן לנשים. אולם דחיית הכניסה לחיים הבוגרים אינה אחידה בקרב כלל האוכלוסייה, והיא עשויה להיות מושפעת גם מהתנאים הכלכליים בילדות. לדוגמה, נמצא כי לילדים שגדלו בעוני יש סיכוי גבוה יותר מאשר ילדים אחרים לנשור מלימודים, וסיכוי נמוך יותר לרכוש השכלה גבוהה (Duncan et al., 2017). ההישגים ההשכלתיים של ילדים בישראל נחקרו בהרחבה, והמחקרים מצביעים על קשר הדוק בין השכלת ההורים ומעמדם החברתי להשכלת ילדיהם (ראו למשל Ayalon & Yogev, 2006; Ayalon et al., 2008; Friedlander et al., 2002; Okun & Friedlander, 2005). אך מחקרים אלו לא בחנו את השפעתן של חוויית העוני והשפע בילדות ולא הבחינו בין השפעות לטווח הקצר ובין השפעות לטווח הארוך.

נמצא שילדים שגדלו בעוני נוטים להיכנס לחיי משפחה בגיל צעיר יותר מילדים שגדלו ברווחה כלכלית, אם בנישואין מוקדמים אם בהורות מוקדמת (Berzin & De Marco, 2009; Billari et al., 2019; Kendig et al., 2014). מחקרים במדינות שונות מצאו כי לכניסה מוקדמת לחיי משפחה יש השלכות על יציבות המשפחה ועל רמת הילודה, שתי תוצאות שנמצא כי הן קשורות לעוני בבגרות (Duncan et al., 2010; Hoem, 2000; McLanahan, 2004, 2009). נמצא גם שכניסה מוקדמת לחיי משפחה פוגעת בסיכויים לרכישת השכלה גבוהה, וכי השכלה גבוהה קשורה לדחיית הכניסה לחיי משפחה (Blossfeld & Huinink, 1991; Lewin, 2012; Sabbah-Karkabi & Stier, 2017).

ישראל מאופיינת בשיעור נישואין גבוה וביעור נמוך של לידות מחוץ לנישואין, בכל קבוצות האוכלוסייה (הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, 2015). ואולם נמצא שגירושין בישראל מתרחשים יותר בקרב מעמדות נמוכים מאשר בקרב אנשים אמידים (Kaplan & Herbst, 2015), אולי בשל המתחים הכלכליים הנובעים מעוני ומצוקה. בהקשר הישראלי, נישואין בגיל צעיר עשויים להיות קשורים לעוני בשל הקשר בין נישואין מוקדמים ובין השכלה נמוכה, בעיקר בקרב נשים (Sabbah-Karkabi & Stier, 2017). נישואין מוקדמים קשורים גם להורות צעירה ולמספר רב יותר של ילדים, גורם שבעצמו מגדיל את הסיכויים לחיות בעוני. מחקרנו בוחן את הקשר בין מצב כלכלי בילדות ובין הסיכוי להינשא בגיל צעיר.

יש לזכור כי בישראל, קבוצות הערבים והחרדים מאופיינות בשיעורי העוני הגבוהים ביותר ובכניסה לחיי משפחה בגיל צעיר, ובמקרה של החרדים – גם ברמת פריון גבוהה. שתי קבוצות אלו מתאפיינות גם בשיעורי גירושין נמוכים. דפוסי המשפחה האלה הם תוצר של מבנים חברתיים ותרבותיים, ואף שהם קשורים בעוני אי אפשר להניח שהם בהכרח תוצר של עוני.

השפעות ארוכות טווח של מצב כלכלי בילדות

מעבר להשפעות קצרות הטווח של המצב הכלכלי בילדות על ההשכלה ועל העיתוי של הקמת משפחה, מחקר זה בוחן גם את השפעותיו ארוכות הטווח על המצב הכלכלי בבגרות.

מחקרים מצאו כי ילדים שגדלו בעוני הם בסיכון גבוה להיות עניים בבגרותם (Bird, 2013; Corcoran & Chaudry, 1997; Vartanian, 1999). שכרם בשוק העבודה נמוך מזה של עובדים שלא גדלו בעוני, והם פחות צפויים לעלות במעלה הסולם התעסוקתי (Cohen & Tyree, 1986; D'Addio, 2007; Duncan et al., 2017; Hauser & Sweeney, 1997; Peters & Mullis, 1997). כמו כן, נמצא כי ילדים שגדלו בעוני צפויים יותר מאחרים לחוות אבטלה וקשיי תעסוקה (Gregg & Machin, 2001). חלק מהסיבות למצבם הפגיע של עובדים שגדלו בעוני קשור להשכלה שרכשו, אולם מחקרים מראים כי גם מעבר להשכלה, מי שחוו בילדותם מצוקות כלכליות מגיעים להישגים נמוכים בשוק העבודה ולפיכך גם עלולים יותר להיות עניים בבגרותם (Gregg & Machin, 2001).

למרות הקשר בין מצב כלכלי בילדות למצב כלכלי בבגרות, יש לזכור כי ילדים רבים שגדלו בעוני נחלצים ממנו. ניעות זו כלפי מעלה נפוצה במיוחד כאשר מבנה ההזדמנויות משתנה, למשל כשמערכת החינוך מתרחבת או הכלכלה מתפתחת ויש שיפור בתנאי החיים של כלל האוכלוסייה. עם זאת, להורים החיים ברווחה כלכלית יש כלים להגן על ילדיהם מפני ניעות כלפי מטה: נמצא כי בקרב קבוצות שחיות בשפע היציבות הכלכלית הבינדורית גדולה יותר מאשר בקרב קבוצות שחיות בעוני (Beller & Hout, 2006).

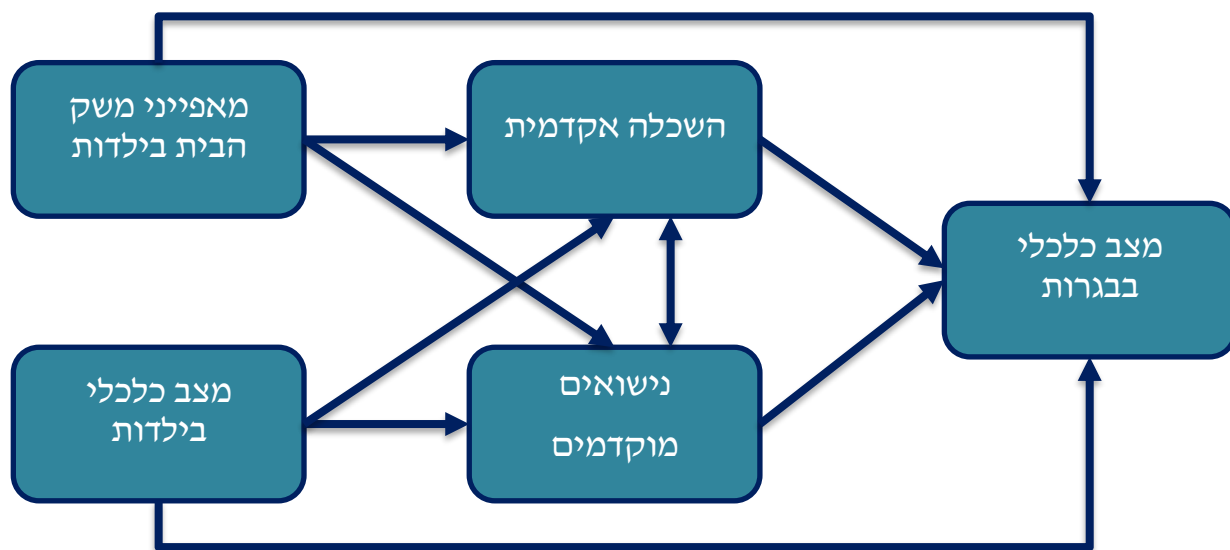
לסיכום, מחקר זה עונה על כמה שאלות:

א. האם מצב כלכלי בילדות (משך החשיפה לעוני או לשפע) משפיע על סיכויי החיים בבגרות? כאן נבחנות השלכות לטווח הקצר (רכישת השכלה גבוהה ועיתוי הנישואין) והשלכות לטווח ארוך (עוני ושפע בבגרות והשתלבות בשוק העבודה).

ב. האם השפעתו של המצב הכלכלי בילדות על סיכויי החיים בבגרות שונה בין יהודים לערבים? האם היא שונה בין נשים לגברים?

ג. כיצד רכישת השכלה גבוהה וכניסה מוקדמת לנישואין מתווכות את השפעת העוני והשפע בילדות על ההישגים ארוכי הטווח בבגרות?

בתרשים 1 מוצגת התפיסה התיאורטית המבחינה בין השפעות ישירות ועקיפות של מצב כלכלי בילדות על מצב כלכלי בבגרות. המודל שלנו בוחן אם למצב כלכלי בילדות יש השפעה ישירה על מצב כלכלי בבגרות, ואיזה חלק מההשפעה מתווך על ידי הישגים השכלתיים ועיתוי נישואין.

תרשים 1. השפעות המצב הכלכלי בילדות על המצב הכלכלי בבגרות

המודל המוצע מניח כי מצב כלכלי בילדות ישפיע על רכישת השכלה גבוהה ועל גיל הנישואין, והללו בתורם ישפיעו על מדדים שונים של מצב כלכלי בבגרות (הכוללים עוני, שפע והשתתפות בכוח העבודה).

נתונים

המחקר מבוסס על מדגמים מזווגים של מפקדי אוכלוסין ועל נתונים אדמיניסטרטיביים מרשומות מס ההכנסה לשנים 1983–1988. העבודה נעשתה בחדר מחקר של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (הלמ"ס) בחיפה. הניתוחים נערכו בתוכנת STATA 15. אוכלוסיית המחקר היא ילדים בני 0–17 שנדגמו בבית הוריהם במפקד 1983 ונדגמו כבוגרים במפקד 2008. המדגם כלל 21,100 נחקרים יהודים ו-5,060 נחקרים ערבים. מאחר שהמדגם בנוי מנתוני 1983, הוא אינו כולל עולים שהגיעו אחרי שנה זו. נפרט כעת את בניית המשתנים.

משתני המחקר

משתנים תלויים

המחקר מבוסס על שני סוגים של משתנים תלויים:

- א. משתנים תלויים קצרי טווח –
 1. נישואין בעיתוי מוקדם – נישואין מוקדמים הוגדרו באופן יחסי לקבוצות לאום ומגדר. רף הגיל לנישואין מוקדמים הוא הגיל שבו כ-20% מבני הקבוצה נשואים. לנשים הוגדר רף שונה מאשר לגברים, מכיוון שגברים נוטים להינשא בגיל מבוגר יותר מנשים. רף שונה הוגדר גם ליהודים ולערבים בשל הבדלים בגילי הנישואין: בקרב יהודים, ציינו כגיל צעיר נשים שנישאו עד גיל 21 (כולל) וגברים שנישאו עד גיל 24 (כולל). בקרב ערבים – נשים עד גיל 18 (כולל) וגברים עד גיל 22 (כולל).
 2. הישגים השכלתיים – האם יש השכלה אקדמית עד שנת 2008 (1=יש השכלה אקדמית, 0=אין השכלה אקדמית).
- ב. משתנים תלויים ארוכי טווח – שלושה משתנים המודדים היבטים שונים של המצב הכלכלי של הנחקרים בבגרותם (כלומר, נמדדו בשנת 2008):
 1. עוני בבגרות (1=בקו העוני או מתחתיו, 0=אחרת) – כמקובל בישראל, עוני מוגדר על פי ההכנסה הפנויה לנפש במשק הבית. משק בית עני מוגדר ככזה אם הכנסת המשפחה שווה למחצית החציון של ההכנסה לנפש סטנדרטית או פחותה מכך.
 2. שפע בבגרות (1=בקו השפע או מעליו, 0=אחרת) – מאחר שבניגוד לקו עוני אין הגדרה רשמית של קו שפע, אימצנו מדד חדש שגם הוא, כמו קו העוני, מסתמך על חציון ההכנסה. את קו השפע הגדרנו כהכנסה שהיא פי שניים מחציון ההכנסה הפנויה לנפש סטנדרטית. מדד זה נמצא אמין במחקרים אחרים (Lewin, 2023; Lewin & Stier, 2023).
 3. האם הנחקר משתתף בכוח העבודה (1=כן, 0=אחרת).

אחד הנושאים המרכזיים במחקר הוא בחינת התהליכים המתווכים את המצב הכלכלי בילדות לתוצאות בגיל המבוגר. התמקדנו, כאמור, בשני תהליכים: רכישת השכלה גבוהה ועיתוי הכניסה לנישואין. בחנו את שני ההיבטים האלה כמשתנים המתווכים בין הרקע הסוציו-כלכלי בילדות ובין הישגים בבגרות. את זאת עשינו

באמצעות שימוש במשוואות מבניות שמביאות בחשבון את ההשפעות הישירות והעקיפות של מאפייני הרקע על ההישגים בבגרות.²

משתנים בלתי תלויים

המשתנה הבלתי תלוי המרכזי שלנו הוא מצב כלכלי בילדות. מאחר שלמשקי בית רבים היה מידע חסר על הכנסת משק הבית ב-1983 (34% ממשקי הבית במפקד 1983 לא דיווחו על הכנסה), החלטנו ליצור משתנה המודד את המצב הכלכלי בילדות לאורך זמן תוך שימוש במקור נתונים אחר. משתנה זה, המודד מצב כלכלי בילדות, התבסס על רשומות מס הכנסה מן השנים 1983–1988 וסיפק מידע על יציבות כלכלית בשנים אלו. הנתונים האדמיניסטרטיביים צמצמו במידה ניכרת את המידע החסר ואפשרו לנו לבנות מדד של מצב כלכלי לטווח ארוך יותר. משתני העוני והשפע בילדות מבוססים על נתוני מס הכנסה והתייחסו לחמישוני הכנסה, מכיוון שהשנים 1983–1988 התאפיינו באינפלציה דוהרת. חישובנו את אחוז השנים (מתוך התקופה שנבחנה) שבהן המשפחה הייתה בחמישון התחתון של הכנסה ואת אחוז השנים שבהן היא הייתה בחמישון העליון של ההכנסות (ראו נספח 1). במדד זה נעשה שימוש בניתוחים הרב-משתניים. לפיכך, עוני ושפע בילדות (משתנים בלתי תלויים בניתוחים) נמדדו באופן שונה מעוני ושפע בבגרות, שהם משתנים תלויים בניתוחים.

בפרק הסטטיסטיקה התיאורית ובלוח 1 השתמשנו גם במדד הנקודתי המגדיר את המצב הכלכלי של משפחת הנחקר בילדותו. המדד הנקודתי מבחין בין עוני, מעמד בינוני ושפע. מדידת עוני ושפע בנקודת זמן אחת נעשתה על בסיס הכנסות משק הבית וגודל משק הבית במפקד 1983. המדד הנקודתי מחושב ביחס לחציון הכנסה לנפש סטנדרטית (עוני הוגדר כמחצית החציון, שפע ככפול החציון). מדד זה שימש לצרכים תיאוריים בלבד.

משתנים מפקחים

המודלים שבדקנו כוללים משתנים נוספים שעשויים להשפיע הן על משתני הטווח הקצר הן על משתני הטווח הארוך. כל המשתנים נמדדו בשנת הבסיס 1983.

פיקחנו על הרכב משק הבית בילדות (זוגי או יחיד), וכן על השכלת ההורים – משתנה דמה המבחין בין משפחות שבהן לאף אחד מההורים אין השכלה אקדמית (=1) ובין מצב שבו לפחות לאחד ההורים יש השכלה אקדמית (=0). מוצא נמדד אחרת ליהודים ולערבים. בקרב היהודים, מוצא הבחין בין ילידי ישראל שהוריהם ילידי ישראל (קטגוריה מושמטת לצורך השוואה), ילידי אסיה-אפריקה (וילידי ישראל עם הורים מאסיה-אפריקה), ילידי אירופה-אמריקה (וילידי ישראל עם הורים מאסיה-אפריקה), וילידי ישראל עם הורים ממוצא מעורב. בקרב הערבים נמדד המוצא לפי דת, ונעשתה הבחנה בין מוסלמים (קטגוריה מושמטת לצורך השוואה), נוצרים ודרוזים. כמו כן פיקחנו על גיל הנחקר בשלוש קטגוריות (0–5, 6–11, 12–17).³

ממצאים

לוח 1 מציג ממצאים תיאוריים של המדגם לפי לאום. מהלוח עולה כי קיימים הבדלים ניכרים בין שתי הקבוצות. בשנת 2008, כשהמדגם בין הגילים 25–42, רוב היהודים (86%) מועסקים, בהשוואה לכמחצית מהערבים (54%). פחות מ-8% מהיהודים במדגם נמצאים מתחת לקו העוני ב-2008, בהשוואה ליותר משליש (37%) מהערבים. כ-

² במסגרת המחקר נבחנו משתנים תלויים נוספים: בין משתני הטווח הקצר נבדק גם הסיכוי לאיסוס לימודים תיכוניים (נשירה מלימודים), ובין משתני הטווח הארוך נבחן הסיכוי לגירושין בקרב אלה שנישאו, מספר הילדים שנולדו (לנשים בלבד) והסיכוי לאבטלה. כפי שנפרט בהמשך, לא ניתן היה להציג את המודל המבני בהקשר של המשתנים האלה, או שמספר האירועים היה קטן מכדי להציג מודל מבני. חלק מהניתוחים מוצגים בנספחים 3–6.

³ מלבד המשתנים ברמת הפרט וברמת משק הבית ניסינו להוסיף גם משתנים ברמת היישוב. בשל מגבלות הנתונים בחנו שני מאפייני יישובים – רמת ההשכלה הממוצעת ורמת העוני ביישוב. מודלים שכללו את רמת היישוב מוצגים בנספח 5.

40% מהיהודים במדגם נהנים מהכנסה גבוהה, בהשוואה לפחות מ-8% מהערבים במדגם. שיעור בעלי ההשכלה הגבוהה גבוה משמעותית בקרב היהודים בהשוואה לערבים (39% לעומת פחות מ-16%, בהתאמה). כשליש מכלל המשפחות הערביות (37.6%) ו-8% מכלל המשפחות היהודיות במפקד 1983 שלגביהן היה מידע באשר להכנסת המשפחה חיו אז מתחת לקו העוני (מדד נקודתי). יש יותר משפחות מעל קו השפע (פי שניים מהחציון, לנפש סטנדרטית) בקרב יהודים (34.3%) מאשר בקרב ערבים (5%). יש לזכור כי קבוצה גדולה (37% בקרב יהודים ו-27% בקרב ערבים) לא ניתנת לסיווג כי לא היו נתונים לגבי הכנסותיהם. גם בחישוב העוני המתמשך ניכר הבדל משמעותי לפי לאום. שיעור הזמן הממוצע בעוני בין השנים 1988–1983 במשפחות יהודיות היה כ-15%, בהשוואה ל-42% בקרב ערבים. כלומר, משפחות ערביות חיו בעוני מתמשך יותר מאשר משפחות יהודיות. לעומת זאת שיעור השפע אצל יהודים היה 23%, לעומת פחות מ-2% בקרב ערבים.

לוח 1 מראה כי רוב משקי הבית (מעל 95%) שבהם חיו הילדים ב-1983 היו בראשות זוג, בקרב יהודים וערבים כאחד. רוב הילדים במדגם גדלו במשפחה עם שני הורים ללא השכלה אקדמית (84% בקרב יהודים ו-98% בקרב ערבים). יהודים וערבים נבדלים גם במאפייני היישוב שלהם: יהודים גרים ביישובים עניים פחות, ורמת ההשכלה הממוצעת בהם גבוהה יותר.

המדגם מאוּזן מבחינת גיל ומגדר, ותואם את ההתפלגות האתנית באוכלוסייה בשנת 1983 (התפלגות המשתנים על פי מגדר ולאום מוצגת בנספח 2).

לוח 1. התפלגות המשתנים במדגם לפי לאום

ערבים	יהודים	
		משתנים תלויים ומתווכים
16.2	17.3	% שנישאו בגיל צעיר
15.6	39.2	% בעלי השכלה אקדמית
37.7	7.9	% מתחת לקו העוני ב-2008
5.0	34.4	% מעל קו השפע ב-2008
54.2	86.2	% בשוק העבודה ב-2008
		משתנים בלתי תלויים
		מצב כלכלי בילדות
37.6	7.9	% שגדלו בעוני
5.0	34.3	% שגדלו בשפע
57.4	57.8	% מעמד ביניים
42.3	14.7	% זמן בעוני
56.2	61.9	% זמן במעמד הביניים
1.5	23.4	% זמן בשפע
96.1	95.2	% במשק בית זוגי
97.3	83.8	שני ההורים לא אקדמאים
		מוצא (יהודים)
	27.9	ישראל
	29.5	אסיה-אפריקה
	13.1	אירופה-אמריקה
	29.5	מעורב
		מוצא (ערבים)
80.3		מוסלמי
10.4		נוצרי
9.3		דרוזי
		גיל ב-1983
36.4	34.9	5-0
34.8	36.2	11-6
28.8	28.9	17-12
49.9	50.6	% נשים
		מאפייני יישוב
8.1	10.3	השכלה ממוצעת
(1.9)	(0.8)	
44.4	35.3	% משפחות מתחת לקו
(6.7)	(6.2)	העוני
8,578	26,129	N

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

ניתוח משוואות מבניות (SEM)

כדי להבין את השפעת העוני והשפע בילדות על ההישגים בשלבים מאוחרים בחיים השתמשנו במשוואות מבניות, כפי שתואר בתרשים 1 לעיל. משוואות מבניות מאפשרות להבחין בין השפעותיו הישירות של המצב הכלכלי בילדות על מצב כלכלי בבגרות ובין השפעותיו העקיפות דרך השפעתו על רכישת השכלה גבוהה ונישואין בגיל צעיר. רכישת השכלה גבוהה ונישואין בגיל צעיר משפיעים בתורם על המצב הכלכלי בבגרות. כאמור, בחנו שלושה משתנים תלויים – עוני, שפע והשתתפות בכוח העבודה – ושני משתנים מתווכים (השפעות קצרות טווח): רכישת השכלה אקדמית ונישואין בגיל צעיר. תוצאות הניתוח מוצגות לפי מגדר ולאום.⁴ לוחות 2א–2ד מציגים את מקדמי הרגרסיה של משוואות מבניות לניבוי עוני ושפע בבגרות לפי לאום ומגדר (לוח 2א מתייחס לגברים יהודים, לוח 2ב לנשים יהודיות, לוח 2ג לגברים ערבים ולוח 2ד לנשים ערביות).

השפעות קצרות טווח

שני הטורים הראשונים בכל אחת מהטבלאות מציגים את מקדמי המשתנים המשפיעים על רכישת השכלה אקדמית ונישואין בגיל צעיר, בהתאמה. על פי הממצאים נראה כי משך החשיפה לעוני ולשפע בילדות משפיע על ההישגים ההשכלתיים של גברים ושל נשים בשתי קבוצות הלאום, כצפוי. ילדים שנחשפו תקופה ארוכה יותר לעוני צפויים פחות לרכוש השכלה אקדמית בבגרותם, ואילו אלו שנחשפו זמן ממושך יותר לשפע צפויים יותר לרכוש השכלה אקדמית.⁵

מעבר למצב הכלכלי של משק הבית בילדות, גם השכלת ההורים קשורה להשכלת ילדיהם כך שקיים קשר חיובי בין השכלת ההורים והשכלת הילדים. הנטייה של ילדים לרכוש השכלה אקדמית בבגרותם יורדת במידה ניכרת כאשר להוריהם אין השכלה אקדמית, כפי שנמצא בכל קבוצות האוכלוסייה שנבחנו. כמו כן, קיימים הבדלים בין קבוצות מוצא. בקרב יהודים ילידי הארץ (הקבוצה המושמטת) יש יותר בעלי השכלה גבוהה לעומת שאר קבוצות המוצא (גם בקרב גברים וגם בקרב נשים); בקרב ערבים, לנוצרים ולדרוזים יש יותר השכלה גבוהה מאשר בקרב מוסלמים. מעניין לציין כי לנישואין מוקדמים יש השפעה שלילית על רכישת השכלה אקדמית רק בקרב גברים יהודים, ואילו בשאר הקבוצות ההשפעה איננה מובהקת סטטיסטית. ניתוח דומה עם משתנה תלוי שמודד נשירה מלימודים (איסיום בית ספר תיכון) הניב תמונת מראה דומה למדי של השפעות העוני והשפע ושל השפעת השכלת ההורים, כמצופה. רגרסיה לוגיסטית המנבאת השכלה נמוכה (פחות מתיכונית) מוצגת בנספח 3.

⁴ המשתנים התלויים שלנו הם בינאריים, ונכון לחשב עליהם סיכויים (logit), אולם, במשוואות מבניות SEM מקובל להתייחס למשתנים התלויים והמתווכים כרציפים ולחשב OLS כדי להשתמש במקדמים לחישוב קשרים ישירים ועקיפים, כפי שנעשה במחקר הנוכחי.

⁵ המשתנה התלוי הוא בינארי ולכן לפעמים נעשה שימוש במונח "סיכוי" אולם למעשה המקדמים ברגרסייה לינארית מראים קשרים בין משתנים, כשהקשר יכול להיות חיובי או שלילי, מובהק או לא מובהק סטטיסטית.

לוח 2. ניתוח משוואות מבניות לניבוי עוני ושפע בתיווך השכלת הנחקר ועיתוי גיל הנישואין

א. גברים יהודים

שפע בבגרות	עוני בבגרות	נישואין מוקדמים	השכלה אקדמית	
0.271* (0.010)	-0.046* (0.005)	-0.016 (0.042)		השכלה אקדמית
-0.169* (0.012)	0.090* (0.006)		-0.121* (0.061)	נישואין מוקדמים
				גיל
-0.057* (0.011)	0.009 (0.006)	-0.040* (0.010)	-0.134* (0.011)	5-0
-0.001 (0.011)	-0.003 (0.006)	0.039* (0.009)	0.001 (0.011)	17-12
				משק בית זוגי
-0.012 (0.025)	-0.028* (0.014)	-0.005 (0.021)		
				הורים לא אקדמאים
-0.030* (0.013)	-0.026* (0.007)		-0.241* (0.012)	מוצא
				אסיה' אפריקה
-0.068* (0.013)	0.005 (0.007)	0.018 (0.012)	-0.119* (0.012)	אירופה' אמריקה
-0.018 (0.015)	-0.015 (0.008)	0.026* (0.012)	-0.012 (0.015)	מעורב
-0.010 (0.012)	-0.003 (0.006)	-0.002 (0.010)	-0.035* (0.011)	
				% זמן בעוני
-0.0004* (0.0002)	0.0002* (0.0001)	0.0001 (0.0002)	-0.0007* (0.0002)	
0.0014* (0.0001)	-0.0001* (0.000)	-0.0012* (0.0002)	0.0024* (0.0002)	% זמן בשפע
0.365 (0.030)	0.112 (0.016)	0.208 (0.027)	0.622 (0.020)	קבוע
10,241	10,241			N
281806.3	269168.2			BIC

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

*p<0.05

ב. נשים יהודיות

שפע בבגרות	עוני בבגרות	נישואין מוקדמים	השכלה אקדמית	
0.246* (0.009)	-0.066* (0.006)	-0.104* (0.035)		השכלה אקדמית
-0.132* (0.012)	0.094* (0.007)		-0.079 (0.058)	נישואין מוקדמים
				גיל
-0.047* (0.010)	0.007 (0.006)	-0.037* (0.009)	-0.060* (0.011)	5-0
0.007 (0.011)	-0.008 (0.006)	0.046* (0.009)	-0.052* (0.012)	17-12
-0.052* (0.024)	-0.008 (0.014)	-0.010 (0.019)		משק בית זוגי
-0.032* (0.012)	-0.012 (0.007)		-0.281* (0.013)	הורים לא אקדמאים
				מוצא
-0.062* (0.012)	-0.012 (0.007)	0.036* (0.012)	-0.137* (0.013)	אסיה' אפריקה
-0.025 (0.014)	-0.017* (0.009)	0.074* (0.012)	-0.041* (0.016)	אירופה' אמריקה
-0.030* (0.011)	-0.006 (0.007)	0.011 (0.009)	-0.035* (0.012)	מעורב
-0.0006* (0.0002)	0.0005* (0.0001)	0.0004* (0.0001)	-0.0013* (0.0002)	% זמן בעוני
0.0015* (0.0001)	-0.0002* (0.0000)	-0.0010* (0.0002)	0.0022* (0.0002)	% זמן בשפע
0.341 (0.028)	0.117 (0.017)	0.218 (0.028)	0.782 (0.018)	קבוע
10,581	10,581			N
291138.0	280266.2			BIC

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

* $p < 0.05$

שפע בבגרות	עוני בבגרות	נישואין מוקדמים	השכלה אקדמית	
0.162* (0.013)	-0.207* (0.025)	0.007 (0.107)		השכלה אקדמית
-0.028* (0.013)	0.157* (0.025)		-0.138 (0.109)	נישואין מוקדמים
				גיל
0.000 (0.011)	-0.155* (0.020)	-0.055* (0.016)	0.008 (0.017)	5-0
-0.007 (0.123)	0.028 (0.023)	0.040* (0.018)	0.007 (0.019)	17-12
0.064 (0.057)	0.042 (0.106)	-0.028 (0.086)		משק בית זוגי
-0.123* (0.028)	-0.001 (0.052)		-0.388* (0.042)	הורים לא אקדמאים
				דת
0.071* (0.016)	-0.185* (0.029)	-0.123* (0.026)	0.088* (0.027)	נוצרי
0.072* (0.015)	-0.176* (0.028)	-0.025 (0.024)	0.082* (0.023)	דרוזי
-0.0005* (0.0001)	0.0009* (0.0002)	0.0007* (0.0002)	-0.0007* (0.0002)	% זמן בעוני
0.0021* (0.0005)	-0.0006 (0.0010)	-0.0006 (0.0008)	0.0015*~ (0.0008)	% זמן בשפע
0.106 (0.064)	0.343 (0.019)	0.176 (0.088)	0.562 (0.045)	קבוע
2,512	2,512			N
48093.8	51211.0			BIC

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

הערות: * $p < 0.05$

~ $p = 0.052$

ד. נשים ערביות

שפע בבגרות	עוני בבגרות	נישואין מוקדמים	השכלה אקדמית	
0.123* (0.011)	-0.310* (0.026)	-0.286* (0.100)		השכלה אקדמית
-0.004 (0.011)	0.094* (0.026)		0.137 (0.109)	נישואין מוקדמים
				גיל
0.014 (0.009)	-0.034 (0.021)	0.028 (0.017)	0.028 (0.017)	5-0
0.022* (0.010)	-0.053 (0.024)	-0.014 (0.020)	-0.054* (0.019)	17-12
-0.050 (0.045)	-0.052 (0.102)	0.048 (0.081)		משק בית זוגי
-0.185* (0.021)	0.095* (0.048)		-0.383* (0.040)	הורים לא אקדמאים
				דת
0.064* (0.013)	-0.169* (0.030)	-0.041 (0.028)	0.153* (0.026)	נוצרייה
0.034* (0.013)	-0.131* (0.029)	-0.028 (0.022)	0.014 (0.024)	דרוזית
-0.0003* (0.0001)	0.0007* (0.0002)	0.0001 (0.0002)	-0.0013* (0.0002)	% זמן בעוני
0.0005 (0.0004)	-0.0011 (0.0011)	-0.0001 (0.0010)	0.0033* (0.0009)	% זמן בשפע
0.242 (0.050)	0.410 (0.114)	0.163 (0.084)	0.554 (0.039)	קבוע
2,461	2,461			N
47594.3	51679.1			BIC

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

הערות: * $p < 0.05$

ההשפעות של משך החשיפה לעוני ולשפע בילדות על נישואין בגיל צעיר שונות לפי קבוצות מגדר ולאום. עוני בילדות אינו משפיע כלל על נישואין בגיל צעיר בקרב גברים יהודים ונשים ערביות, אך יש לו קשר חיובי עם נישואין מוקדמים בקרב נשים יהודיות ($b=0.0004$) וגברים ערבים ($b=0.0007$). ילדים שנחשפו לשפע בילדות נוטים פחות להינשא בגיל צעיר, אך אין למשך החשיפה לשפע השפעה מובהקת על נישואין מוקדמים בקרב ערבים (גברים ונשים).

נשים (יהודיות וערביות) בעלות השכלה אקדמית נוטות פחות להינשא בגיל צעיר מאשר נשים ללא השכלה אקדמית, אך ההשפעה אינה מובהקת בקרב גברים. בקרב גברים יהודים, נישואין בגיל צעיר נפוצים יותר בקרב יוצאי אירופה-אמריקה בהשוואה לילידי הארץ ובקרב נשים יהודיות. נישואין בגיל צעיר נפוצים יותר אצל יוצאות אירופה ויוצאות אסיה-אפריקה בהשוואה לילידות הארץ. גברים ערבים, נוצרים נוטים פחות להינשא בגיל צעיר מאשר מוסלמים, אך בקרב הנשים הערביות אין הבדלים מובהקים בין קבוצות הדת.

השפעות ארוכות טווח

שני הטורים האחרונים של לוחות 2א-2ד מציגים את השפעת המשתנים השונים על עוני ושפע בבגרות. מודלים אלו כללו את שני המשתנים המתווכים – השכלה אקדמית של הנחקר ונישואין מוקדמים – וכן את ההשפעות של מאפייני משק הבית בילדות.

בעלי השכלה אקדמית נוטים פחות לחיות בעוני בבגרות ונוטים יותר לחיות בשפע בבגרות בהשוואה למי שאינו בעל השכלה אקדמית. השפעה זו מובהקת בכל קבוצות האוכלוסייה, אך היא חזקה יותר משמעותית בקרב ערבים. כך למשל, מקדם ההשפעה של השכלה על עוני בקרב גברים יהודים ונשים יהודיות הוא 0.046- ו-0.066- בהתאמה, ואילו אצל הערבים הוא 0.207- בקרב גברים ו-0.310- בקרב. ההשפעה של השכלה על שפע היא הפוכה: בעלי השכלה אקדמית נוטים יותר לחיות ברווחה כלכלית בבגרות בכל הקבוצות. אנשים שנישאו בגיל צעיר נוטים יותר לחיות בעוני בהשוואה למי שלא נישא בגיל צעיר, והמקדמים מובהקים בכל הקבוצות. אנשים שנישאו בגיל צעיר נוטים פחות לחיות בשפע בכל הקבוצות מלבד קבוצת הנשים הערביות.

מעבר להשפעת שני המשתנים המתווכים, משך חשיפה לעוני בילדות משפיע גם על הנטייה לחיות בעוני ושפע בבגרות בקרב כל הקבוצות – מי שגדל בבית עני נוטה יותר להיות עני בבגרותו, מעבר להשפעת ההשכלה, עיתוי הכניסה לנישואין וההשפעה של השכלת ההורים או מאפיינים אחרים של משק הבית בילדות. כלומר, לחשיפה לעוני בילדות יש השלכות ישירות ארוכות טווח על עוני בבגרות. השפעה זו חזקה במיוחד בקרב גברים ערבים ($b=0.0009$) אך גם בקרב נשים ערביות ($b=0.0007$) ונשים יהודיות ($b=0.0005$), והיא חלשה יותר (אם כי מובהקת) בקרב גברים יהודים ($b=0.0002$). מי שנחשף לעוני בילדות גם נוטה פחות לחיות בשפע בבגרות בקרב כל הקבוצות. בקרב יהודים, מי שנחשף לשפע בילדות נוטה פחות לחוות עוני בבגרותו, ונוטה יותר לחיות בשפע. משך החשיפה לשפע בילדות משפיע פחות על המצב הכלכלי בבגרות בקרב ערבים – הוא אינו משפיע באופן מובהק על עוני בבגרותו, גם בקרב גברים וגם בקרב נשים. גברים ערבים שנחשפו לשפע בילדות נוטים יותר לחיות בשפע בבגרותו, אולם השפעה זו אינה מובהקת בקרב נשים ערביות.⁶

בלוח 3 מוצג ניתוח דומה של השפעות המשתנים המתווכים והישירים על השתתפות בכוח העבודה. בלוח 3א, המתייחס לגברים ונשים באוכלוסייה היהודית, אפשר לראות כי בעלי השכלה אקדמית נוטים יותר

⁶ נבדקו גם מודלים לניבוי מספר ילדים שנולדו לנשים נשואות; התוצאות מוצגות בנספח 4. עוד נבדקה ההשפעה של מאפייני היישוב על רכישת השכלה אקדמית, נישואין בגיל צעיר, עוני ושפע בבגרות. מאחר שאין נתונים על יישובים קטנים, מספר המקרים קטן ולא ניתן היה לאמוד את המשוואות המבניות. לפיכך השפעת מאפייני היישוב נבחנה באמצעות רגרסיות לוגיסטיות. התוצאות מוצגות בנספח 5. במודל מבני נוסף SEM נבחנה גם ההשפעה של חשיפה לעוני ושפע בילדות על בעלות על דיור (נספח 6), לתת-מדגם של אנשים נשואים בלבד, כי קיים קשר בין מצב משפחתי ורכישת דירה. נבחן גם הסיכוי להתגרש בקרב מי שנישאו. שיעור המתגרשים קטן בכלל האוכלוסייה ובמיוחד בקרב גברים ערבים, ולפיכך לא היה אפשר לבחון משוואות מבניות. ניתוח רגרסיה לוגיסטית לבחינת הסיכוי לגירושין מוצג בנספח 7.

מאשר חסרי השכלה אקדמית להשתתף בכוח העבודה בקרב גברים ובעיקר בקרב נשים. השפעת ההשכלה חזקה במיוחד בקרב נשים ערביות ($b=0.598$, לעומת 0.103 בקרב נשים יהודיות). אנשים שנישאו בגיל צעיר נוטים פחות להשתתף בכוח העבודה מאשר מי שלא נישא בגיל צעיר בקרב נשים יהודיות וערביות וכן בקרב גברים יהודים. מעניין לציין כי למשך החשיפה לעוני ולשפע בילדות אין בכלל השפעה מובהקת על השתתפות בכוח העבודה של גברים. נשים יהודיות וערביות שנחשפו לעוני בילדות נוטות פחות לעבוד בבגרות, אך למשך החשיפה לשפע בילדות אין השפעה ישירה על השתתפות בכוח העבודה כלל. כלומר, כל ההשפעות של שפע בילדות על תעסוקה בבגרות מתווכות על ידי משתני ההשכלה, ובקרב יהודים – גם על ידי ההשפעה על הכניסה מוקדמת לנישואין.

נוסף על כך, אפשר לראות כי גברים ערבים עם הורים בעלי השכלה אקדמית נוטים יותר לעבוד, אך אין השפעה דומה בקרב יהודים (גברים ונשים) או בקרב נשים ערביות. נוצרים (גברים ונשים) נוטים יותר לעבוד מאשר מוסלמים ונשים דרוזיות נוטות יותר לעבוד מאשר נשים מוסלמיות. באוכלוסייה היהודית גברים ממוצא אסייה-אפריקה נוטים פחות לעבוד מאשר לילידי ישראל. בקרב נשים יהודיות אין כל השפעה של המוצא על השתתפות בכוח העבודה.

לוח 3. משוואות מבניות לניבוי השתתפות בכוח העבודה, גברים ונשים

א. יהודים

עבודה		נישואין מוקדמים		השכלה אקדמית		
נשים	גברים	נשים	גברים	נשים	גברים	
0.103*	0.058*	-0.105*	-0.017			השכלה אקדמית
(0.007)	(0.007)	(0.035)	(0.042)			
-0.049*	-0.065*			-0.074	-0.114	נישואין מוקדמים
(0.009)	(0.008)			(0.059)	(0.061)	
						גיל
0.001	-0.085*	-0.037*	-0.042*	-0.062*	-0.139*	5-0
(0.008)	(0.009)	(0.009)	(0.010)	(0.011)	(0.010)	
0.005	0.001	0.045*	0.039*	-0.052*	-0.000	17-12
(0.008)	(0.008)	(0.009)	(0.009)	(0.012)	(0.011)	
						משק בית זוגי
-0.021	0.007	-0.007	-0.006			
(0.019)	(0.018)	(0.019)	(0.021)			
0.014	0.013			-0.279*	-0.238*	הורים לא אקדמאים
(0.010)	(0.009)			(0.013)	(0.012)	
						מוצא
-0.001	-0.035*	0.036*	0.017	-0.139*	-0.116*	אסיה אפריקה
(0.010)	(0.009)	(0.012)	(0.012)	(0.013)	(0.012)	
0.019	-0.008	0.073*	0.024*	-0.039*	-0.014	אירופה אמריקה
(0.011)	(0.011)	(0.012)	(0.012)	(0.016)	(0.015)	
0.005	-0.005	0.010	-0.002	-0.036*	-0.033*	מעורב
(0.009)	(0.008)	(0.009)	(0.010)	(0.012)	(0.011)	
						% זמן בעוני
-0.0004*	0.0000	0.0004*	0.0001	-0.0013*	-0.0007*	
(0.0001)	(0.0001)	(0.0001)	(0.0001)	(0.0002)	(0.0002)	
						% זמן בשפע
0.0002	0.0001	-0.0010*	-0.0012*	0.0022*	0.0024*	
(0.0001)	(0.0001)	(0.0002)	(0.0002)	(0.0002)	(0.0002)	
0.820	0.889	0.215	0.207	0.778	0.614	קבוע
(0.022)	(0.021)	(0.027)	(0.027)	(0.018)	(0.019)	
10,667	10,432					N
288442.2	280207.0					BIC

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

*p<0.05

ב. ערבים

עבודה		נישואין מוקדמים		השכלה אקדמית		
נשים	גברים	נשים	גברים	נשים	גברים	
0.598*	0.087*	-0.287*	0.009			השכלה אקדמית
(0.022)	(0.022)	(0.100)	(0.110)			
-0.092*	-0.031			0.138	-0.145	נישואין מוקדמים
(0.022)	(0.023)			(0.109)	(0.114)	
						גיל
-0.008	-0.029	0.027	-0.056*	0.029	0.013	5-0
(0.018)	(0.018)	(0.017)	(0.016)	(0.017)	(0.017)	
0.022	-0.025	-0.015	0.039*	-0.052*	0.007	17-12
(0.020)	(0.021)	(0.019)	(0.018)	(0.019)	(0.019)	
						משק בית זוגי
-0.061	-0.025	0.047	-0.017			
(0.087)	(0.095)	(0.080)	(0.083)			
						הורים לא אקדמאים
-0.046	0.098*			-0.381*	-0.376*	
(0.040)	(0.048)			(0.039)	(0.041)	
						דת
0.172*	0.074*	-0.040	-0.121*	0.158*	0.083*	נוצרי
(0.025)	(0.027)	(0.028)	(0.026)	(0.026)	(0.027)	
0.097*	-0.032	-0.028	-0.024	0.015	0.081*	דרוזי
(0.024)	(0.026)	(0.023)	(0.024)	(0.023)	(0.023)	
						% זמן בעוני
-0.0007*	0.0003	-0.0002	0.0006*	-0.0013*	-0.0008*	
(0.0002)	(0.0002)	(0.0002)	(0.0002)	(0.0002)	(0.0002)	
						% זמן בשפע
0.0008	-0.0006	-0.0001	-0.0006	0.0037*	0.0013	
(0.0009)	(0.0009)	(0.0010)	(0.0008)	(0.0009)	(0.0008)	
0.330	0.747	0.165	0.162	0.549	0.553	קבוע
(0.097)	(0.107)	(0.084)	(0.084)	(0.039)	(0.095)	
2,500	2,560					N
51603.0	51745.0					BIC

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

*p<0.05

ניתוח משוואות מבניות מאפשר לנו להבחין בין השפעות ישירות להשפעות עקיפות (כאלה שעוברות דרך הישגים השכלתיים וגיל הנישואין) של הרקע הכלכלי בילדות על ההישגים המאוחרים. כפי שעולה מלוחות 3א ו-3ב, אין כמעט בכלל השפעות ישירות של המצב הכלכלי בילדות על ההשתתפות בכוח העבודה בבגרות, ועיקר ההשפעה היא של השכלת הנחקרת (כלומר השפעות עקיפות בלבד). לפיכך, החלק הבא של הניתוח, שעניינו פירוק ההשפעות של חשיפה לעוני ולשפע בילדות, בוחן רק עוני ושפע בבגרות. לוח 4א מציג את השפעות החשיפה לעוני ולשפע בקרב האוכלוסייה היהודית, ולוח 4ב מציג את ההשפעות הללו בקרב האוכלוסייה הערבית.

הממצאים מראים כי במרבית המקרים, השפעתו הישירה של משך החשיפה לעוני ולשפע בילדות על עוני ושפע בבגרות גבוהה הרבה יותר מאשר ההשפעות העקיפות או השפעות המשתנים המתווכים. כפי שמראה לוח 4א, לגבי גברים יהודים, ההשפעה העקיפה של עוני בילדות על עוני בבגרות עוברת דרך ההישגים ההשכלתיים בלבד, ואילו בקרב נשים יהודיות ההשפעות העקיפות עוברות גם דרך גיל הנישואין. כך למשל, בקרב גברים יהודים, מכלל ההשפעה של עוני בילדות על עוני בבגרות, 87% נובעים מהשפעה ישירה של עוני בילדות ואילו 13% עוברים דרך ההשכלה. אצל נשים יהודיות ההשפעה הישירה של עוני בילדות מהווה 77% מכלל ההשפעות, 7% עוברים דרך נישואין בגיל צעיר, ו-14% דרך ההישגים ההשכלתיים. יש לציין את ההשפעה יוצאת הדופן של שפע בילדות בקרב גברים ונשים יהודים על עוני בבגרות (המקרה היחיד שבו משקלן של השפעות עקיפות דומה לזה של ההשפעות הישירות): שפע בילדות מספק הגנה מסוימת בפני עוני בבגרות, אולם חשיפה למצב כלכלי איתן מבטיחה ביטחון כלכלי באמצעות ההשפעה על רכישת השכלה גבוהה והשפעה על עיתוי הכניסה לחיי נישואין לא פחות מאשר העברה ישירה של משאבים כלכליים. ממצא זה גם מעיד על כך שההשפעה של מצב כלכלי בילדות היא מורכבת, והחשיפה לעוני אינה דומה לחשיפה לשפע מבחינת ההשפעה על סיכויי החיים בבגרות. במילים אחרות, ילדים הגדלים בעוני צפויים יותר להיות עניים בשל החוסר המצטבר של משאבים, ואף שהשכלה יכולה למתן מעט את ההשפעה של עוני בילדות, גם היא אינה מספיקה כדי לבטל את המחסומים הרבים העומדים בפני ילדים אלו. לעומת זאת, מצב כלכלי טוב יותר בילדות נותן לילדים יתרון משמעותי, במידה רבה, דרך השפעתו על רכישת השכלה ודחיית הכניסה לנישואין, וגם דרך העברה ישירה של משאבים כלכליים ואחרים (הקשורים עם שפע).

לגבי השפעתם של עוני ושפע בילדות על שפע בבגרות בקרב יהודים, גם כאן ההשפעה היא ישירה בעיקרה (כשני שלישים מההשפעה הן של עוני והן של שפע היא ישירה, באופן דומה בקרב גברים ונשים); כשליש מההשפעה עובר דרך ההשכלה, ורק חלק קטן מאוד עובר דרך כניסה מוקדמת לחיי נישואין.

בקרב האוכלוסייה הערבית, בעיקר בקרב גברים, התמונה לגבי ההשפעות הישירות של עוני ושפע דומה. מבחינת ההשפעות העקיפות, רובן ככולן עוברות דרך ההשכלה ולא דרך גיל הנישואין. למעשה, בקרב נשים ערביות לגיל הנישואין אין משמעות כמתווך בין מצב כלכלי בילדות ובין עוני או שפע בבגרות. לעומת זאת, להשכלה יש תפקיד חשוב כגורם מתווך בקרב נשים – כשליש מההשפעה של עוני בילדות (על עוני או שפע בבגרות) וכמעט מחצית מההשפעה של שפע בילדות עוברים דרך ההשכלה.

לוח 4. פירוק ההשפעות הישירות והעקיפות של עוני ושפע בילדות על עוני ושפע בבגרות, לפי מגדר

א. יהודים

מצב כלכלי בילדות	השפעות ישירות (%)	השפעה עקיפה דרך גיל נישואין (%)	השפעה עקיפה דרך השכלה (%)	השפעה עקיפה דרך השפעת גיל נישואין על השכלה (%)	השפעה עקיפה דרך השפעת השכלה על גיל נישואין (%)
גברים					
עוני בבגרות					
% זמן בעוני	87	-3	13	0	3
% זמן בשפע	31	31	31	0	7
שפע בבגרות					
% זמן בעוני	68	-3	35	0	0
% זמן בשפע	61	9	28	2	0
נשים					
עוני בבגרות					
% זמן בעוני	77	7	14	0	2
% זמן בשפע	39	21	34	2	4
שפע בבגרות					
% זמן בעוני	60	6	32	0	2
% זמן בשפע	67	6	25	0	1

נתונים: מפקדים מזווגים 1983–2008, נתוני מס הכנסה 1983–1988

הערה: האחוזים לא תמיד מסתכמים ל-100 בגלל טעויות עיגול.

ב. ערבים

מצב כלכלי בילדות	השפעות ישירות (%)	השפעה עקיפה דרך גיל נישואין (%)	השפעה עקיפה דרך השכלה (%)	השפעה עקיפה דרך השפעת גיל נישואין על השכלה (%)	השפעה עקיפה דרך השפעת השכלה על גיל נישואין (%)
גברים					
עוני בבגרות					
% זמן בעוני	76	9	13	2	0
% זמן בשפע	60	9	30	2	0
שפע בבגרות					
% זמן בעוני	78	3	17	2	0
% זמן בשפע	88	1	10	1	0
נשים					
עוני בבגרות					
% זמן בעוני	61	-1	37	0.6	3
% זמן בשפע	50	0	46	-0.2	4
שפע בבגרות					
% זמן בעוני	63	0	36	0.5	0
% זמן בשפע	54	0	46	0	0

נתונים: מפקדים מזווגים 1983–2008, נתוני מס הכנסה 1983–1988

הערה: האחוזים לא תמיד מסתכמים ל-100 בגלל טעויות עיגול.

בעבודה זו ביקשנו לבחון את השפעת המצב הכלכלי שאליו נחשפים ילדים על הישגיהם הכלכליים בבגרותם. ממצאי המחקר, העולים בקנה אחד עם מחקרים שנעשו במקומות אחרים בעולם, מלמדים כי עוני ושפע בילדות משועתקים גם בבגרות, כך שילדים שנחשפו תקופה ארוכה יותר לעוני צפויים יותר מאחרים להיות עניים בבגרותם וצפויים פחות להגיע למצב של רווחה כלכלית. ממצא זה עקבי בכל הקבוצות שנבדקו, גם בקרב גברים ונשים וגם בקרב ערבים ויהודים. השפעת החשיפה לשפע בילדות על עוני ושפע בבגרות מורכבת יותר – בקרב היהודים, מי שנחשף לרווחה כלכלית תקופה ארוכה יותר צפוי יותר לחיות ברווחה ופחות לחיות בעוני בבגרותו; אולם המצב שונה בקרב הערבים, שם שפע בילדות מבטיח שפע בבגרות רק לגברים ואינו מגן מפני עוני, ואילו אצל הנשים אין לו כלל השפעה על עוני ועל שפע בבגרות מעבר להשפעות על רכישת השכלה גבוהה ועל נישואין בגיל צעיר.

המצב הכלכלי בילדות פועל באופנים שונים על סיכויי החיים של צעירים. מחד גיסא, מצאנו כי החשיפה לעוני ולשפע משפיעה בעיקר באופן ישיר על המצב הכלכלי בבגרות,⁷ אם כי חלק מההשפעה, בעיקר זו של שפע בילדות, עובר דרך רכישת השכלה גבוהה, שמצידה משפיעה על המצב הכלכלי בשלב מאוחר יותר של החיים. ממצאים אלו מצביעים על חשיבות המשאבים הכלכליים של המשפחה – אם בהשגת הון חברתי והון תרבותי, החשובים להשתלבות טובה בשוק העבודה, ואם באופן ישיר יותר על העברה בין-דורית של משאבים כלכליים, שמאפשרים להשקיע שנים רבות יותר ברכישת השכלה גבוהה ורכישת מקצוע רווחי. הורים עם נכסים יכולים גם לסייע בתשלום על טיפול בנכדים (או בטיפול עצמו), מה שמשחרר את ילדיהם הבוגרים לפיתוח קריירה ולהשגת רווחים גבוהים (אופיר, 2012).

כניסה מוקדמת לחיי משפחה היא חשובה בניבוי מצב כלכלי בבגרות מכמה סיבות. ראשית, מחקרים מראים שנישואין מוקדמים מגבילים את היכולת לרכוש השכלה גבוהה, והשכלה גבוהה דוחה את גיל הכניסה למשפחה, במיוחד בקרב נשים (Lewin, Blossfeld & Huinik, 1991; Karkabi-Sabbah & Stier, 2017;). השכלה גבוהה גם משפיעה על תהליך מציאת בן או בת זוג, ומעלה את הסיכויים להינשא לבן או בת זוג עם השכלה גבוהה. משפחות שבהן שני בני הזוג משכילים עשויות ליהנות משתי משכורות טובות ומשפע כלכלי, ולהימנע מעוני. לעומת זאת, נישואין מוקדמים מגבילים את יכולתן של נשים להתפתח בשוק העבודה. ואכן, הממצאים שלנו מראים כי כניסה מוקדמת לחיי משפחה משפיעה הן על הסיכוי לחיות בעוני בבגרות, הן על הסיכוי לחיות ברווחה כלכלית (מלבד בקרב נשים ערביות). אף שמרבית ההשפעה של עוני ושפע בילדות אינה עוברת דרך גיל הנישואין, מצאנו כי חשיפה ממושכת יותר לעוני מעלה את הנטייה של נשים יהודיות ושל גברים ערבים להינשא בגיל צעיר וכי חשיפה לרווחה כלכלית בילדות מקטינה את הנטייה להינשא בגיל צעיר בקרב יהודים בלבד (גברים ונשים). נראה כי הכניסה לחיי משפחה מושפעת במידה רבה מנורמות תרבותיות ולא משיקולים כלכליים ואחרים (כמו למשל דחיית הנישואין לשם רכישת השכלה).

הממצאים מרמזים גם שפערים כלכליים אינם צפויים להצטמצם בעתיד. לחברי הקבוצה שמגיעה מרקע כלכלי מבוסס יש תמריץ ויכולת להתבצר במעמד המבוסס ולשמור על יתרונותיו לטווח ארוך. כך למשל, בני המעמד המבוסס משקיעים בהון תרבותי שעוזר להתגבר על חסמים ברכישת השכלה אקדמית ומאפשר קידום במקצועות רווחיים (Bourdieu, 1979), ובהון חברתי המקנה יתרונות בשוק העבודה.

אפשר גם להסיק מהממצאים כי עוני אינו תמונת ראי של שפע. אנחנו יודעים הרבה פחות על שפע מאשר על עוני (Iceland, 2019; Massey, 1996). אחת הסיבות לחוסר האיזון הזה היא ששפע אינו נתפס כבעיה חברתית, אלא להפך – שפע כלכלי מקנה גישה לחינוך, לבריאות ולהזדמנויות שמייטיבות עם איכות החיים,

⁷ יש לזכור שבמודל מבני (SEM), השפעה ישירה היא השפעה שאינה מתווכת על ידי המשתנים המתווכים. ייתכן שיש משתנים אחרים שמתווכים את הקשר בין מצב כלכלי בילדות למצב כלכלי בבגרות, שאינם כלולים במודל.

בשעה שעוני מוגדר כבעיה חברתית הקשורה לשורה של תוצאות שליליות שדורשות התייחסות של מדיניות. הבדל זה בין שפע לעוני מתעצם במקרה של ילדים, בשל ההשלכות ארוכות הטווח של אי־שוויון והשפעת העוני על סיכויי חייהם של ילדים.

עוד מלמדים הממצאים על החשיבות שברכישת השכלה ובעיתוי הנישואין – משתנים שקשורים זה לזה ושניהם כאחד משפיעים על סיכויי החיים בבגרות, בעיקר בקרב נשים. קיימים מנגנונים רבים שמטרתם להנגיש השכלה גבוהה, למשל מלגות לימודים ומכללות אזוריות ברחבי הארץ. אולם באשר לגיל הנישואין, מעבר לחוק שמגביל את הגיל המינימלי לנישואין אין מדיניות שמטרתה לעודד אנשים לדחות כניסה למשפחה או לאפשר לנשים שנישאו בגיל צעיר לרכוש השכלה גבוהה. מדיניות יכולה להציע הכשרה מקצועית או השלמת השכלה לאימהות צעירות ובמקביל לפתוח גני ילדים במחירים נגישים, וכך לשפר את סיכוייהן להשתתף בשוק העבודה ולשפר את המצב הכלכלי של משפחותיהן. עבודה של נשים יכולה להוציא משפחות מעוני (Stier & Lewin, 2002) ומתוך כך לשפר את סיכויי החיים של ילדים.

- אופיר, א'. (2012). מי נותן מה: כיצד הורים עוזרים לילדיהם הבוגרים [חיבור לשם קבלת תואר מוסמך, אוניברסיטת חיפה].
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. (2015). שנתון סטטיסטי לישראל 2015 (פרסום מסי 66).
- Aquilino, W. S. (2006). The noncustodial father–child relationship from adolescence into young adulthood. *Journal of Marriage and Family*, 68, 929–946.
- Arnett, J. J. (2006). Emerging adulthood: Understanding the new way of coming of age. In J. J. Arnett & J. L. Tanner (Eds.), *Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century* (pp. 3–19). American Psychological Association.
- Ayalon, H., E. Grodsky, A. Gamoran, & A. Yogev. (2008). Diversification and inequality in higher education: A comparison of Israel and the United States. *Sociology of Education*, 81(3), 211–241.
- Ayalon, H., & A. Yogev. (2006). Stratification versus diversity in the expanded system of higher education in Israel. *Higher Education Policy*, 19(2), 187–203.
- Beller, E., & M. Hout. (2006). Intergenerational social mobility: The United States in comparative perspective. *The Future of Children*, 16(2), 19–36.
- Berzin, S. C., & A. C. De Marco. (2009). Understanding the impact of poverty on critical events in emerging adulthood. *Youth & Society*, 42(2), 278–300
- Billari, F., N. Hiekel, & A. C. Liefbroer. (2019). The social stratification of choice in the transition to adulthood. *European Sociological Review*, 35(5), 599–615.
- Bird, K. (2013). The intergenerational transmission of poverty: An overview. In A. Shepherd & J. Brunt (Eds.), *Chronic poverty: Concepts, causes, and policy* (pp. 60–84). Palgrave MacMillan.
- Blossfeld, H-P., & J. Huinink. (1991). Human capital investments or norms of role transition? How women's schooling and career affect the process of family formation. *American Journal of Sociology*, 97(1), 143–168.
- Bourdieu, P. (1979). *Distinction: A social critique of the judgement of taste* (R. Nice, Trans.). Harvard University Press.
- Cohen, Y., & A. Tyree. (1986). Escape from poverty: Determinants of intergenerational mobility of sons and daughters of the poor. *Social Science Quarterly*, 67(4), 803–813.
- Conger, R. D., K. J. Conger, & G. H. Elder. (1997). Family economic hardship and adolescent academic performance: Mediating and moderating processes. In G. J. Duncan & J. Brooks-Gunn (Eds.), *Consequences of growing up poor* (pp. 288–310). Russell Sage Foundation.

- Conger, R. D., K. J. Conger, G. H. Elder Jr., F. O. Lorenz, R. L. Simons & L. B. Whitbeck. (1992). A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys. *Child Development*, 63(3), 526–541.
- Corcoran, M., & A. Chaudry. (1997). The dynamics of childhood poverty. *The Future of Children*, 7(2), 40–54.
- D’addio, A. C. (2007). Intergenerational transmission of disadvantage: Mobility or immobility across generations? A review of the evidence for OECD countries (Working Paper No. 52). OECD Social, Employment and Migration Working Papers.
- Duncan, G. J., & J. Brooks-Gunn. (1997). Income effects across the life span: Integration and interpretation. In G. J. Duncan & J. Brooks-Gunn (Eds.), *Consequences of growing up poor* (pp. 596–610). Russell Sage Foundation.
- Duncan, G. J., A. Kalil, & K. M. Ziol-Guest. (2017). Increasing inequality in parent incomes and children’s schooling. *Demography*, 54(5), 1603–1626.
- Duncan, G. J., K.M. Ziol-Guest, & A. Kalil. (2010). Early-Childhood poverty and adult attainment, behavior, and health. *Child Development*, 81(1), 306–325.
- Flug, K., & N. Kasir-Kaliner. (2003). Poverty and employment, and the gulf between them. *Israeli Economic Review*, 1, 55–80.
- Friedlander, D., B. S. Okun, Z. Eisenbach, & L. Lion Elmakias. (2002). Immigration, social change and assimilation: Educational attainment among birth cohorts of Jewish ethnic groups in Israel, 1925–29 to 1965–69. *Population Studies*, 56(2), 135–150.
- Furstenberg, F. F., S. Kennedy, V. C. Mmclloyd, R. G. Rumbaut, & R. A. Settersten. (2004). Growing up is harder to do. *Contexts*, 3(3), 33–41.
- Gregg, P., & Machin, S. (2001). Childhood experiences, educational attainment and adult labour market performance. In K. Vleminckx & T. M. Smeeding (Eds.), *Child well-being, child poverty and child policy in modern nations* (pp. 129–150). The Policy Press.
- Halpern-Felscher, B. L., J. P. Connell, M. B. Spencer, J. L. Aber, G. J. Duncan, E. Clifford, W. E. Crichlow, P. A. Usinger, S. P. Cole, L. Allen, & E. Seidman. (1997). Neighborhood and family factors predicting educational risk and attainment in African American and white children and adolescents. In J. Brooks-Gunn, G. J. Duncan, & J. L. Aber (Eds.), *Neighborhood poverty: Context and consequences for children* (pp. 146–173). Russell Sage Foundation.
- Hauser, R. M., & M. M. Sweeney. (1997). Does poverty in adolescence affect the life chances of high school graduates? In G. J. Duncan & J. Brooks-Gunn (Eds.), *Consequences of growing up poor* (pp. 541–595). Russell Sage Foundation.

- Hoem, B. (2000). Entry into motherhood in Sweden: The influence of economic factors on the rise and fall in fertility, 1986–1997. *Demographic Research*, 2, Article 4.
- Iceland, J. (2019). Racial and ethnic inequality in poverty and affluence, 1959–2015. *Population Research and Policy Review*, 38, 615–654.
- Kaplan, A., & Herbst, A. (2015). Stratified patterns of divorce: Earnings, education and gender. *Demographic Research*, 32, Article 34, 949–982.
- Kendig, S. M., M. J. Mattingly, & S. M. Bianchi. (2014). Childhood poverty and the transition to adulthood. *Family Relations*, 63(2), 271–286.
- Lareau, A. (2000). *Home advantage: Social class and parental intervention in elementary education*. Rowman and Littlefield.
- Lareau, A. (2011). *Unequal childhood: Class, race and family life*. University of California Press.
- Lewin, A. C. (2012). Marriage patterns among Palestinians in Israel. *European Journal of Population*, 28(3), 359–380.
- Lewin, A. C. (2023). Poverty, affluence, and poverty among working-age immigrants in Israel. *Population Space and Place*, 29(1), 1–13.
- Lewin, A. C., & H. Stier. (2002). Who benefits the most? The unequal allocation of transfers in the Israeli welfare state. *Social Science Quarterly*, 83(2), 488–503.
- Lewin, A. C., & H. Stier. (2023). When marriage ends: Differences in affluence and poverty among older adults in Israel. *European Journal of Population*, Article 28.
- Massey, D. (1996). The age of extremes: Concentrated Affluence and poverty in the twenty-first century. *Demography*, 33(4), 395–412.
- McLanahan, S. (2004). Diverging destinies: How children are faring under the second demographic transition. *Demography*, 41(4), 607–627.
- McLanahan, S. (2009). Fragile families and the reproduction of poverty. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 621(1), 111–131.
- Nievar, M. A., & T. Luster. (2006). Developmental processes in African American families: An application of McLoyd's theoretical model. *Journal of Marriage and Family*, 68(2), 320–331.
- Okun, B. S., & D. Friedlander. (2005). Educational stratification among Arabs and Jews in Israel: Historical disadvantage, discrimination, and opportunity. *Population Studies*, 59(2), 163–180.
- Peters, H. E., & N. C. Mullis. (1997). The role of family income and sources of income in adolescent achievement. In G. J. Duncan & J. Brooks-Gunn (Eds.), *Consequences of growing up poor* (pp. 340–381). Russell Sage Foundation.

- Sabbah-Karkabi, M., & H. Stier. (2017). Links between education and age at marriage among Palestinian women in Israel: Changes over time. *Studies in Family Planning*, 48(1), 23–38.
- Stier, H., & A. C. Lewin. (2002). Does women's employment reduce poverty? Evidence from Israel. *Work, Employment and Society*, 16(2), 211–230.
- Stier, H., & M. Tienda. (2001). *The color of opportunity: Pathways to family, welfare and work*. University of Chicago Press.
- Vartanian, T. P. (1999). Adolescent neighborhood effects on labor market and economic outcomes. *Social Service Review*, 73(2), 142–167.

נספח 1. חישוב היסטוריית עוני ושפע מנתוני מס הכנסה 1983–1988

1. קיבלנו נתוני הכנסה אישית ברוטו מעבודה שכירה, כלומר נתוניו של כל הורה בנפרד. אין מידע על הכנסות של עצמאים.
 2. לכל שנה חיברנו את הכנסת שני ההורים. לא התייחסנו להכנסות של ילדים (במקרים המעטים שהיו להם הכנסות).
 3. לכל שנה חישבנו הכנסת משק בית ברוטו לנפש מתוקנת, לפי מספר נפשות במפקד 1983 (כי אין מידע מעודכן יותר ברשומות המס), למשקי בית שבהם נמצאו נתונים עבור אחד ההורים לפחות. בגלל שיעורי אינפלציה אדירים בשנים 1985–1986 לא התפרסמו נתונים לקו עוני בשנים האלה ולא התפרסם בהן דוח עוני. לכן, במקום לחשב קו עוני לפי חציון, חילקנו הכנסת משק בית ברוטו לנפש מתוקנת לחמישונים. חמישון תחתון הוגדר כעוני, ואילו החמישון העליון הוגדר כשפע.
 4. ספרנו את מספר השנים של כל משק בית בחמישון התחתון (עוני) ובחמישון העליון (שפע).
 5. ברבות מן השנים נתוני מס ההכנסה חסרים. לכן חישבנו את אחוז השנים של כל משק בית בחמישון התחתון (עוני) או העליון (שפע) מתוך סך השנים שיש לגביהן נתונים, בתנאי שיש לפחות שלוש שנים עם נתונים (לא בהכרח שלוש שנים רצופות).
- מקרים שבהם לא היו נתוני מס הכנסה לשלוש שנים ויותר הוגדרו כחסרים (MISSING) למשתנה הזה, ולכן המדגם קטן יותר בניתוחים הכוללים את המשתנה הזה.

נספח 2. התפלגות המשתנים לפי מגדר ולאום

ערבים		יהודים		
נשים	גברים	נשים	גברים	
16.7	15.7	17.2	17.3	% נישואין בגיל צעיר
16.5	14.6	45.2	33.0	% השכלה אקדמית
36.7	38.9	4.1	8.9	% שלא סיימו תיכון
39.7	35.6	8.7	5.4	% מתחת לקו העוני
4.3	5.8	32.6	36.2	% מעל קו השפע
29.3	79.0	85.1	87.3	% בשוק העבודה
80.8	76.5	64.0	59.0	% בעלי דירה מבין הנשואים
				משתנים בלתי תלויים
42.2	42.4	14.7	14.8	% זמן בעוני
56.3	56.0	62.0	61.7	% זמן במעמד הביניים
1.4	1.6	23.3	23.5	% זמן בשפע
96.0	96.2	95.0	95.4	% במשק בית זוגי
				השכלת הורים
96.9	97.6	84.2	83.5	% שני ההורים לא אקדמאים
				מוצא (יהודים)
		27.4	28.3	ישראל
		30.0	29.1	אסיה-אפריקה
		13.3	13.0	אירופה-אמריקה
		29.3	29.6	מעורב
				דת (ערבים)
80.2	80.5			מוסלמים
10.5	10.3			נוצרים
9.3	9.2			דרוזים
				גיל ב-1983
36.6	36.1	34.1	35.6	5-0
35.0	34.7	35.8	36.8	11-6
28.4	29.2	30.1	27.6	17-12
4279	4299	13218	12911	N

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

נספח 3. רגרסיה לוגיסטית לבחינת השפעת עוני ושפע בילדות על הסיכוי להשגת השכלה נמוכה¹

ערבים		יהודים		
נשים	גברים	נשים	גברים	
1.253*	0.710*	0.680*	0.381*	נישואין בגיל צעיר
(0.121)	(0.119)	(0.117)	(0.194)	
0.0080*	0.008*	0.005*	0.005*	% זמן בעוני
(0.0012)	(0.001)	(0.002)	(0.001)	
-0.0207*	0.0014	-0.007*	-0.011*	% זמן בשפע
(0.0093)	(0.0056)	(0.002)	(0.002)	
				גיל ב-1983
				5-0
-0.455*	-0.289*	0.013	-0.100	
(0.107)	(0.101)	(0.138)	(0.088)	
				17-12
0.508*	0.087	0.352*	-0.222*	
(0.114)	(0.112)	(0.128)	(0.093)	
				משק בית זוגי
-1.292*	0.098	-0.512*	-0.344*	
(0.509)	(0.519)	(0.216)	(0.166)	
				השכלת הורים
				שני ההורים לא
1.454*	1.139*	1.018*	0.666*	אקדמאים
(0.402)	(0.407)	(0.246)	(0.139)	
				מוצא (יהודים)
				אסיה/אפריקה
		0.231	0.205*	
		(0.149)	(0.100)	
				אירופה/אמריקה
		-0.014	0.179	
		(0.198)	(0.130)	
				מעורב
		0.098	-0.114	
		(0.155)	(0.105)	
				דת (ערבים)
				נוצרים
-1.552*	-0.746*			
(0.204)	(0.162)			
				דרוזים
-0.060	-1.375*			
(0.141)	(0.186)			
				קבוע
-1.114	-2.265	-4.077	-2.773	
(0.650)	(0.662)	(0.341)	(0.226)	
2500	2560	10667	10432	N

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

* $p < 0.05$

¹ המשתנה התלוי נמדד על פי סוג בית הספר האחרון, וכולל את כל מי שלא סיים לימודים בבית ספר תיכון.

הממצאים בלוח זה דומים לממצאים לגבי השכלה אקדמית ומהווים תמונת מראה שלהם, ולפיכך לא נכללו בגוף הדוח.

נספח 4. משוואות מבניות לניבוי מספר ילדים (אצל נשים שנישאו אי פעם) לפי לאום

א. נשים יהודיות שנישאו אי פעם

מס' ילדים שנולדו	נישואין מוקדמים	השכלה אקדמית	
			השכלה אקדמית
-0.186* (0.034)	-0.105* (0.043)		
1.382* (0.039)		-0.112 (0.061)	נישואין מוקדמים
			גיל
-1.029* (0.038)	0.009 (0.011)	-0.047* (0.013)	5-0
0.517* (0.036)	0.040* (0.011)	-0.040* (0.013)	17-12
			משק בית זוגי
0.024 (0.084)	-0.016 (0.024)		
			הורים לא אקדמאים
-0.085 (0.045)		-0.293* (0.015)	
			מוצא
0.033 (0.043)	0.029 (0.015)	-0.159* (0.015)	אסיה-אפריקה
-0.048 (0.050)	0.075* (0.015)	-0.044* (0.018)	אירופה-אמריקה
0.007 (0.041)	0.090 (0.012)	-0.045* (0.014)	מעורב
			% זמן בעוני
0.0004 (0.0006)	0.0004* (0.0002)	-0.0012* (0.0002)	
			% זמן בשפע
-0.0029* (0.0005)	-0.0013* (0.0002)	0.0022* (0.0002)	
2.444 (0.102)	0.251 (0.034)	0.815 (0.021)	קבוע
7737			N
231228.7			BIC

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

*p<0.05

ב. נשים ערביות שנישאו אי פעם

מס' ילדים שנולדו	נישואין מוקדמים	השכלה אקדמית	
			השכלה אקדמית
-0.700* (0.093)	-0.296* (0.108)		
1.166* (0.087)		-0.110 (0.103)	נישואין מוקדמים
			גיל
			5-0
-0.999* (0.075)	0.037 (0.020)	0.027 (0.019)	
0.607* (0.084)	-0.012 (0.022)	-0.050* (0.021)	17-12
0.176 (0.392)	0.002 (0.101)		משק בית זוגי
-0.089 (0.168)		-0.402* (0.042)	הורים לא אקדמאים
			דת
			נוצרייה
-0.712* (0.106)	-0.050 (0.031)	0.146* (0.028)	
-0.562* (0.100)	-0.035 (0.025)	0.015 (0.025)	דרוזית
0.0035* (0.0009)	-0.0002 (0.0003)	-0.0012* (0.0002)	% זמן בעוני
-0.0040 (0.0039)	-0.0002 (0.0011)	0.0041* (0.0010)	% זמן בשפע
3.267 (0.431)	0.226 (0.106)	0.563 (0.042)	קבוע
2049			N
47779.3			BIC

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

*p<0.05

מאחר שאין במפקדים מידע לגבי ילדים שנולדו לגברים, ומדובר באוכלוסייה סלקטיבית שכבר הספיקה להינשא וללדת ילדים, לא נכלל חלק זה בגוף הדוח אלא בנספח. הממצאים מראים השפעה לא עקבית של עוני ושפע על מספר ילדים בשתי הקבוצות. בקרב נשים יהודיות, חשיפה לשפע בילדות קשורה למספר ילדים קטן יותר, אך עיקר ההשפעה היא במאפייניהן – השכלתן וגיל הנישואין. בקרב נשים ערביות, חשיפה לעוני קשורה למספר ילדים גדול יותר, אך גם כאן עיקר ההשפעה היא מאפייני האישה (כלומר, בשני המקרים השפעת השפע והעוני היא בעיקרה השפעה עקיפה).

נספח 5. רגרסיות לוגיסטיות הכוללות את השפעת מאפייני היישוב על הישגים השכלתיים, עיתוי הנישואין,

ועוני ושפע בבגרות

א. גברים יהודים

שפע בבגרות	עוני בבגרות	נישואין בגיל צעיר	השכלה אקדמית	
-0.002* (0.001)	0.004* (0.002)	-0.000 (0.001)	-0.005* (0.001)	% זמן בעוני
0.006* (0.001)	-0.002 (0.002)	-0.007* (0.001)	0.010* (0.001)	% זמן בשפע
				גיל ב-1983
-0.246* (0.057)	0.158 (0.107)	-0.451* (0.073)	-0.656* (0.058)	5-0
0.035 (0.061)	-0.092 (0.117)	0.278* (0.070)	0.017 (0.060)	17-12
-0.032 (0.134)	-0.418* (0.204)	0.032 (0.147)	0.144 (0.138)	משק בית זוגי
				השכלת הורים
-0.167* (0.067)	-0.454* (0.136)	-0.119 (0.092)	-1.045* (0.065)	שני ההורים לא אקדמאים
				מוצא (יהודים)
-0.337* (0.071)	0.149 (0.127)	0.026 (0.085)	-0.521* (0.071)	אסיה-אפריקה
-0.104 (0.079)	-0.266 (0.168)	0.204* (0.099)	-0.093 (0.078)	אירופה-אמריקה
-0.051 (0.063)	-0.031 (0.123)	0.005 (0.082)	-0.179* (0.063)	מעורב
1.182* (0.051)	-1.076* (0.130)	-0.791* (0.072)		השכלה אקדמית
-0.976* (0.075)	1.102* (0.096)		-0.787* (0.072)	נישואין מוקדמים
0.124* (0.031)	0.051 (0.058)	-0.126* (0.036)	0.203* (0.032)	השכלה ממוצעת ביישוב
-0.827* (0.416)	3.095* (0.709)	3.995* (0.478)	-0.760* (0.413)	% משפחות תחת קו העוני ביישוב
-1.561 (0.378)	-3.619 (0.667)	-1.235 (0.429)	-1.385 (0.385)	קבוע
8831	8831	8997	8997	N
0.13	0.08	0.05	0.12	Pseudo R2

נתונים: מפקדים מזוגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

*p<0.05

ב. נשים יהודיות

שפע בבגרות	עוני בבגרות	נישואין בגיל צעיר	השכלה אקדמית	
-0.004* (0.001)	0.006* (0.001)	0.003* (0.001)	-0.006* (0.001)	% זמן בעוני
0.006* (0.001)	-0.003* (0.001)	-0.008* (0.001)	0.009* (0.001)	% זמן בשפע
				גיל ב-1983
-0.231* (0.057)	0.073 (0.096)	-0.364* (0.075)	-0.254* (0.055)	5-0
0.067 (0.060)	-0.098 (0.101)	0.350* (0.069)	-0.216* (0.058)	17-12
-0.203 (0.129)	-0.083 (0.195)	0.008 (0.141)	0.229 (0.126)	משק בית זוגי
				השכלת הורים
-0.123 (0.066)	-0.184 (0.138)	-0.125 (0.103)	-1.360* (0.074)	שני ההורים לא אקדמאים
				מוצא (יהודים)
-0.253* (0.071)	0.189 (0.114)	0.069 (0.087)	-0.419* (0.067)	אסיה-אפריקה
-0.110 (0.078)	-0.321* (0.142)	0.555* (0.099)	-0.027 (0.079)	אירופה-אמריקה
-0.105 (0.063)	-0.103 (0.108)	0.041 (0.086)	-0.291 (0.061)	מעורב
1.219* (0.051)	-1.100* (0.103)	-1.249* (0.071)		השכלה אקדמית
-0.85* (0.079)	0.900* (0.087)		-1.252* (0.071)	נישואין מוקדמים
0.088* (0.032)	-0.013 (0.049)	-0.247* (0.036)	0.176* (0.030)	השכלה ממוצעת ביישוב
-0.373 (0.413)	1.075 (0.648)	3.649* (0.488)	-0.960* (0.397)	% משפחות תחת קו העוני ביישוב
-1.606 (0.381)	2.207 (0.590)	0.171 (0.428)	-0.403 (0.361)	קבוע
9220	9220	9298	9298	N
0.12	0.08	0.10	0.15	Pseudo R2

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

*p<0.05

ג. גברים ערבים

שפע בבגרות	עוני בבגרות	נישואין בגיל צעיר	השכלה אקדמית	
-0.019* (0.004)	0.006* (0.001)	0.004* (0.002)	-0.006* (0.002)	% זמן בעוני
0.014* (0.006)	-0.007 (0.008)	0.009 (0.010)	0.009 (0.006)	% זמן בשפע
				גיל ב-1983
0.480 (0.260)	-0.793* (0.130)	-0.569* (0.171)	0.178 (0.186)	5-0
0.144 (0.306)	0.107 (0.135)	0.295 (0.165)	0.093 (0.183)	17-12
----a	-0.184 (0.593)	0.032 (0.147)	0.191 (0.779)	משק בית זוגי
				השכלת הורים
-0.921* (0.382)	0.155 (0.440)	0.169 (0.786)	-2.140* (0.308)	שני ההורים לא אקדמאים
				דת
1.254* (0.283)	-1.1012* (0.203)	-1.181* (0.324)	0.495* (0.189)	נוצרי
1.034* (0.308)	-0.717* (0.226)	-0.583* (0.285)	0.297 (0.216)	דרוזי
				השכלה אקדמית
1.722* (0.228)	-1.341* (0.213)	-1.650* (0.353)		
-2.712* (1.105)	0.655* (0.147)		-1.703* (0.357)	נישואין מוקדמים
0.169* (0.083)	0.118* (0.030)	-0.082* (0.038)	-0.083* (0.042)	השכלה ממוצעת ביישוב
-1.632 (1.573)	1.311* (0.872)	0.575 (1.094)	0.345 (1.002)	% משפחות תחת קו העוני ביישוב
-0.375 (1.210)	-2.029 (0.908)	-1.399 (1.207)	0.902 (1.061)	קבוע
1777	1791	1822	1822	N
0.26	0.11	0.07	0.09	Pseudo R2

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

* $p < 0.05$

^a לא ניתן לאמידה

שפע בבגרות	עוני בבגרות	נישואין בגיל צעיר	השכלה אקדמית	
-0.014* (0.004)	0.004* (0.001)	0.000 (0.002)	-0.010* (0.002)	% זמן בעוני
0.001 (0.009)	-0.014 (0.011)	-0.004 (0.014)	0.019* (0.007)	% זמן בשפע
				גיל ב-1983
0.283 (0.290)	-0.126 (0.126)	0.243 (0.160)	0.330* (0.161)	5-0
0.672* (0.329)	-0.161 (0.138)	-0.032 (0.183)	-0.370 (0.191)	17-12
				משק בית זוגי
-0.824 (0.883)	-0.488 (0.565)	0.171 (0.782)	-0.062 (0.680)	השכלת הורים
				שני ההורים לא אקדמאים
-1.398* (0.323)	0.992* (0.431)	1.326 (0.741)	-1.788* (0.264)	דת
				נוצרייה
1.192* (0.288)	-1.156* (0.199)	-0.733* (0.266)	0.595* (0.182)	דרוזית
1.154* (0.365)	-0.414* (0.195)	-0.204 (0.269)	0.070 (0.233)	השכלה אקדמית
1.906* (0.262)	-2.063* (0.225)	-2.179* (0.393)		נישואין מוקדמים
-0.356 (0.542)	0.351* (0.143)		-2.181* (0.395)	השכלה ממוצעת ביישוב
0.040 (0.084)	0.086* (0.032)	0.152* (0.040)	0.066 (0.042)	% משפחות תחת קו העוני ביישוב
0.482 (1.825)	1.154* (0.833)	1.763 (1.084)	0.605 (1.020)	קבוע
-2.436 (1.564)	-1.862 (0.885)	-4.986 (1.283)	-0.234 (0.989)	N
1719	1719	1747	1747	Pseudo R2
0.13	0.12	0.07	0.14	

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

* $p < 0.05$

הכללת מאפייני היישוב לא שינתה באופן כלשהו את השפעת המצב הכלכלי בילדות על ארבעת המדדים העיקריים – רכישת השכלה אקדמית, נישואין בגיל צעיר, עוני ושפע. באופן כללי, ההשפעה של רמת העוני ביישוב בקרב גברים יהודים הייתה בכיוון המצופה (ילדים שגדלו ביישובים שבהם רמת העוני גבוהה היו בעלי סיכוי נמוך יותר לרכוש השכלה אקדמית או לחיות בשפע, וסיכוי גבוה יותר להינשא בגיל צעיר ולחיות בעוני). בקרב נשים, ההשפעות היו רק על רכישת השכלה ונישואין בגיל צעיר (בדומה לגברים). בקרב ערבים לא הייתה כמעט השפעה (מלבד ההשפעה החיובית על הסיכוי לחיות בעוני בבגרות).

רמת ההשכלה ביישוב השפיעה באופן חיובי על הסיכוי לרכוש השכלה אקדמית ועל הסיכוי לחיות בשפע, ובאופן שלילי על הסיכוי להינשא בגיל צעיר בקרב נשים וגברים יהודים. הממצאים שונים בקרב ערבים, אולי בשל מיעוט מקרים: נמצאה השפעה חיובית של רמת השכלה ביישוב על הסיכוי לחיות בעוני וגם על הסיכוי

לחיות בשפע בבגרות, והשפעה שלילית גם על הסיכוי לרכוש השכלה אקדמית וגם על הסיכוי להינשא בגיל צעיר בקרב גברים ערבים ; והשפעה חיובית על הסיכוי להינשא בגיל צעיר וגם על הסיכוי לחיות בעוני בקרב נשים ערביות). נראה כי מיעוט המקרים בקרב ערבים אינו מאפשר אמידה אמינה ומדויקת יותר של השפעות מאפייני היישוב.

נספח 6. משוואות מבניות לניבוי בעלות על דיור (לאוכלוסיית הנשואים)

א. יהודים

השכלה		נישואין מוקדמים		בעלות על דיור		
גברים	נשים	גברים	נשים	גברים	נשים	
						השכלה אקדמית
		0.027 (0.057)	-0.105* (0.043)	0.015 (0.013)	-0.016 (0.012)	
						נישואין מוקדמים
				0.114* (0.014)	0.093* (0.014)	
						גיל
						5-0
		0.080* (0.015)	0.009 (0.011)	-0.157* (0.015)	-0.160* (0.013)	
						17-12
		0.016 (0.012)	0.040* (0.011)	0.129* (0.013)	0.104* (0.012)	
						משק בית זוגי
		-0.006 (0.029)	-0.017 (0.024)	-0.037 (0.033)	0.045 (0.029)	
						הורים לא אקדמאים
						מוצא
						אסיה' אפריקה
		0.022 (0.018)	0.029 (0.015)	0.037* (0.016)	0.040* (0.015)	
						אירופה' אמריקה
		0.036* (0.018)	0.074* (0.015)	0.048* (0.020)	0.057* (0.017)	
						מעורב
		-0.004 (0.014)	0.009 (0.012)	0.029 (0.016)	0.016 (0.014)	
						% זמן בעוני
		0.0001 (0.0002)	0.0004* (0.0002)	-0.0006* (0.0002)	-0.0006* (0.000)	
						% זמן בשפע
		-0.0017* (0.0003)	-0.0012* (0.0002)	0.0003 (0.0002)	0.0005* (0.0002)	
						קבוע
		0.246 (0.039)	0.251 (0.035)	0.504 (0.039)	0.523 (0.035)	
						N
						BIC
						215333.6
						189848.4

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

*p<0.05

בעלות על דיור		נישואין מוקדמים		השכלה אקדמית		
נשים	גברים	נשים	גברים	נשים	גברים	
-0.030 (0.024)	-0.048 (0.028)	-0.293* (0.108)	0.070 (0.152)			השכלה אקדמית
0.018 (0.022)	0.018 (0.024)			0.108 (0.102)	-0.174 (0.114)	נישואין מוקדמים
						גיל
-0.041* (0.019)	-0.048* (0.022)	0.034 (0.020)	-0.006 (0.001)	0.027 (0.019)	0.003 (0.018)	5-0
0.072* (0.022)	0.062* (0.022)	-0.014 (0.022)	0.028 (0.021)	-0.050* (0.021)	0.016 (0.018)	17-12
						משק בית זוגי
0.058 (0.101)	0.321* (0.120)	0.003 (0.101)	-0.094 (0.114)			
0.047 (0.044)	0.042 (0.063)			-0.402* (0.042)	-0.389* (0.050)	הורים לא אקדמאים
						דת
-0.072* (0.028)	-0.062 (0.033)	-0.050 (0.031)	-0.144* (0.036)	0.149* (0.027)	0.098* (0.030)	נוצרי
-0.015 (0.026)	0.050 (0.031)	-0.035 (0.025)	-0.030 (0.033)	0.015 (0.025)	0.097* (0.025)	דרוזי
						% זמן בעוני
-0.0003 (0.0002)	-0.0005* (0.0002)	-0.0001 (0.0003)	0.0006* (0.0002)	-0.0012* (0.0002)	-0.0005* (0.0002)	
						% זמן בשפע
0.0007 (0.0010)	-0.0002 (0.0010)	-0.0002 (0.0011)	-0.0011 (0.0011)	0.0041* (0.0010)	0.0017* (0.0009)	
0.740 (0.112)	0.439 (0.136)	0.225 (0.106)	0.249 (0.114)	0.562 (0.042)	0.545 (0.055)	קבוע
2,056	1,990					N
42375.4	39491.7					BIC

נתונים: מפקדים מזווגים 1983–2008, נתוני מס הכנסה 1983–1988

$p < 0.05^*$

בעלות על דיור נבחנה רק עבור אנשים נשואים ב 2008, כי קיים קשר בין עיתוי רכישת דירה והקמת משפחה, הן מסיבות כלכליות הן בשל הרצון להשתקע במגורי קבע. הממצאים מראים שבקרב האוכלוסייה היהודית יש השפעה של תנאי החיים בילדות – חשיפה ממושכת לעוני בילדות משפיעה באופן שלילי ומובהק על בעלות על דיור ואילו לחשיפה לשפע בילדות יש השפעה חיובית, גם בקרב גברים וגם בקרב נשים. להשכלת הנחקר אין השפעה, אך מי שנישא בגיל צעיר יותר מאחרים להיות בעל דירה (אולי בשל משך הזמן שנמצאים בו בנישואין). בנים ובנות להורים פחות משכילים צפויים להיות בעלי דיור יותר מאשר בנים להורים אקדמאים, וכך גם גברים ונשים ממוצא מזרחי או אשכנזי (בהשוואה לילידי הארץ שהוריהם ילידי הארץ). בקרב הערבים התמונה שונה – למשתנים המתווכים, השכלת הנחקר וגיל הנישואין, לא נמצאה כלל השפעה על בעלות על דיור. גברים שנחשפו לעוני בילדות נוטים פחות לבעלות על דיור, אך בקרב נשים אין השפעה לחשיפה לעוני בילדות. בקרב שני המינים אין השפעה לחשיפה לשפע או להשכלת ההורים. יש להתייחס לממצאים אלה ולפרשנות שלהם בזהירות כיוון שזהו תת-מדגם של אנשים שנישאו, ולכן המדגם מוטה לאנשים שנישאו בגיל צעיר. יתכן שבגיל מבוגר יותר, כאשר רבים יהיו נשואים, התוצאות יהיו שונות.

נספח 7. רגרסיה לוגיסטית לניתוח הסיכוי לגירושין (בקרוב מי שנישאו אי פעם)

ערבים		יהודים		
נשים	גברים	נשים	גברים	
-0.085 (0.337)	0.529 (0.454)	-0.789* (0.99)	-0.793* (0.142)	השכלה אקדמית
0.103 (0.275)	0.475 (0.425)	0.261* (0.094)	-0.132 (0.134)	נישואין מוקדמים
0.002 (0.003)	-0.003 (0.005)	-0.001 (0.002)	0.001 (0.002)	% זמן בעוני
0.004 (0.013)	-0.032 (0.041)	0.001 (0.001)	-0.001 (0.002)	% זמן בשפע
				גיל ב-1983
-0.455* (0.107)	0.343 (0.415)	-0.770* (0.130)	-0.669* (0.194)	5-0
0.508* (0.114)	-0.085 (0.456)	0.467* (0.090)	0.692* (0.124)	17-12
-1.292* (0.509)	-1.773 (1.098)	-0.073 (0.204)	-0.733* (0.226)	משק בית זוגי
				השכלת הורים
1.454* (0.402)	-0.019 (1.049)	0.077 (0.141)	-0.095 (0.177)	שני ההורים לא אקדמאים
				מוצא (יהודים)
		-0.009 (0.120)	-0.403* (0.160)	אסיה-אפריקה
		-0.158 (0.149)	-0.168 (0.187)	אירופה-אמריקה
		0.166 (0.118)	-0.134 (0.157)	מעורב
				דת (ערבים)
-0.598 (0.438)	0.160 (0.639)			נוצרים
-0.192 (0.347)	1.052* (0.433)			דרוזים
-2.850 (1.238)	-2.657 (1.547)	-2.295 (0.265)	-1.921 (0.308)	קבוע
2,171	2,024	8,470	7,172	N
0.02	0.03	0.05	0.04	Pseudo R2

נתונים: מפקדים מזווגים 1983-2008, נתוני מס הכנסה 1983-1988

$p < 0.05^*$

שיעורי הגירושין הם נמוכים וכמעט אפסיים בקרב גברים ערבים. לא ניתן היה לבחון משוואות מבניות, ולפיכך הצגנו כאן רגרסיות לוגיסטיות. גם בקרב יהודים וגם בקרב ערבים אין כלל השפעה לעוני ולשפע בילדות על הסיכוי להתגרש.